



JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELMÉT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

Ügyszám: AJB-3491/2022.

A jövő nemzedékek szószólójának javaslata
az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének jogrendszerbe való beépítéséhez

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	3
2.	Alapfogalmak	4
2.1.	Természeti erőforrás.....	4
2.2.	Biológiai sokféleség.....	5
2.3.	Ökoszisztéma.....	5
2.4.	Ökoszisztéma-szolgáltatás.....	5
2.5.	Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése.....	6
3.	Az ökoszisztéma-szolgáltatások védelmére vonatkozó alaptörvényi követelmények.....	7
4.	Nemzetközi, uniós és hazai stratégiai szintű elvárások	12
5.	Jogszabályi alapok	18
5.1.	Környezet- és természetvédelmi jogszabályok általános rendelkezései	18
5.2.	Stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) biodiverzitás-védelmi vonatkozásai	20
5.2.1.	Az SKV uniós szabályai.....	20
5.2.2.	Az SKV hazai szabályai	21
5.3.	Környezeti hatásvizsgálat (KHV) biodiverzitás-védelmi vonatkozásai	23
5.3.1.	A KHV uniós szabályai.....	23
5.3.2.	A KHV hazai szabályai	25
6.	A Nemzeti Ökoszisztéma-Szolgáltatások Térképezése és Értékelése Projekt (NÖSZTÉP) eredményeinek összefoglalója	26
7.	Jogalkotással kapcsolatos javaslatok	28
7.1.	A stratégiai környezeti vizsgálatra vonatkozó részletes javaslatok	29
7.2.	A környezeti hatásvizsgálatra vonatkozó részletes javaslatok	30
8.	Jogalkalmazást segítő javaslatok	32
9.	Összefoglalás	35

1. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) alapján a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettesként – a jövő nemzedékek szószólójaként – kiemelt feladatom, hogy figyelemmel kísérjem a jövő nemzedékek érdekeinek érvényesülését, és ezzel kapcsolatos tapasztalataimról rendszeres tájékoztatást nyújtsak, illetve felhívjam a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a jövő nemzedékeket érintő jogsértések veszélyére. Ennek keretén belül javaslatot tehetek a jövő nemzedékek jogait érintő jogszabályok megalkotására, módosítására, megfogalmazva a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét érintő egyes kérdésekben az Alaptörvényből és vonatkozó jogszabályokból fakadó alapjogi kereteket, felhívva a jogalkotó, illetve egyes intézmények és a nyilvánosság figyelmét a nemzet közös örökségének megőrzését célzó teendőkre, egyes visszas helyzetek orvoslásának szükségességére, illetve ismertessem az adott témához kapcsolódó jó gyakorlatot.

Jelen jogalkotási javaslatban hangsúlyozni kívánom a jelen nemzedékek kiemelt felelősségét aziránt, hogy a Föld természeti tőkéjének megővésén keresztül biztosítsák az ökoszisztémák és az általuk nyújtott szolgáltatások sokszínűségét a jövő generációk számára is, valamint körüljárom az ehhez kapcsolódó alkotmányos és jogszabályi rendelkezéseket és javaslatot teszek a szabályozási környezet, illetve a joggyakorlat egységes kialakítása további lehetőségeit illetően. Kezdeményezésem a jövő nemzedékek érdekeinek védelme érdekében a nemzedékeken átívelő, tartós megoldásokat szorgalmazza, továbbá az elővigyázatosság elvét, a komplex és integrált, távlatos gondolkodást, illetve döntéshozatalt kívánja elősegíteni.

Földünkön minden élet, valamint minden emberi tevékenység az ökoszisztémákhoz kapcsolódik és azokon alapul. Az emberközpontú (antropocentrikus) felfogás azonban gyakran ahhoz vezet, hogy a társadalmak nem értékelik kellőképpen az ökoszisztémák fontosságát, nem ritkán – közjósággként tekintve rá – túlhasználják azt. **A biológiai sokféleség megőrzése alapvető fontosságú**, hiszen egyéb funkciói mellett az előzőekből következően **az emberi élethez, jól-léthez elengedhetetlen ún. ökoszisztéma-szolgáltatásokat is nyújt**. Így többek között biztosítja az egészséges ételmisszer, az iható édesvíz és a tiszta levegő ökológiai alapjait, élőhelyet és gyógyszer-alapanyagot biztosít számunkra, szerepet játszik a természeti katasztrófák, a járványok és betegségek elkerülésében, hatásainak enyhítésében, valamint az éghajlat szabályozásában. E rövid – korántsem teljes – felsorolásból is jól látszik, mindez mekkora szerepet kap életünkben. A biodiverzitás napjainkban globális léptékben zajló csökkenése az ökoszisztéma funkciók és szolgáltatások, így közvetlenül az emberi jól-lét csökkenését vonhatja maga után.

Magyarország európai összehasonlításban is kiemelkedő jelentőségű természeti értékekkel rendelkezik, változatos ökológiai adottságaink a biológiai sokféleség szempontjából kedvezőek. Ezt Magyarország Alaptörvénye is hűen tükrözi.

Az **Alaptörvény P) cikke** deklarálja a nemzet közös örökségének, így különösen – de nem kizárólagosan – a termőföld, az erdők, a vízkészlet, **a biológiai sokféleség**, valamint a kulturális értékek oltalmát, és deklarálja, hogy ezek **védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelezettsége**. A nemzeti vagyonról szóló 38. cikk emellett úgy rendelkezik, hogy a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének egyik célja a **jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele**.

A fenti alaptörvényi rendelkezések érdekében biztosítani kell, hogy a nemzet közös örökségét érintő állami, üzleti és egyéni döntések során a **természeti tőke állaga, mennyisége, minősége, működőképessége és alapvető folyamatai fennmaradjanak a jelen és a jövő nemzedékek számára is. Mindehhez elengedhetetlen a természeti tőke értékelésének beépülése a hatályos normarendszerbe**, így különösen a hosszabb távú tervek, programok, koncepciók kidolgozására és végrehajtására, a szűkösen rendelkezésünkre álló erőforrásunkkal, a területekkel való gazdálkodásra, a bármely szintű területhasználati döntési eljárásokra, illetve a környezeti elemekre, természeti

erőforrásokra hatást gyakorló beruházások engedélyezési eljárására vonatkozó szabályok tekintetében. A természeti tőke értékelése azért is elengedhetetlen, mert – jelenleg – a gazdasági döntéshozatal tényleges mozgatója a megtérülés.

Mindezen célok gyakorlatba való átültetése érdekében szakmai egyeztetés-sorozatot indítottam a témában jártas szakemberek és a tudományos élet képviselői közreműködésével¹, hogy feltárjam, miként lehetne az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének vizsgálatát beépíteni a hatályos jogrendszerbe, hogyan lehetne a gyakorlati alkalmazás jogalkotási, jogalkalmazási, módszertani, koncepcionális kereteit megteremteni.

A műhelytalálkozók elhangzott előadások², a szakértőkkel történt egyeztetések, illetve a vonatkozó szakirodalom áttekintése alapján, **az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 3. § (1) bekezdés g) pontjában biztosított jogköröm – és a jövő nemzedékek jogainak érintettsége – alapján, az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének jogrendszerbe való beépítése tekintetében fogalmazom meg javaslatom.**

A javaslatban áttekintem az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó alaptörvényi követelményeket, az ökoszisztéma-szolgáltatások felmérése, értékelése, ágazati integrálása kapcsán megfogalmazott stratégiai szintű elvárásokat. Részletesen kitérek a vonatkozó jogszabályi alapokra, koncentrálna elsődlegesen a természetvédelmi, stratégiai környezeti vizsgálati (SKV), környezeti hatásvizsgálati (KHV) rendszerek uniós, illetve hazai jogi alapjainak ökoszisztéma-szolgáltatásokkal kapcsolatos előírásainak bemutatására. Fentiekén túlmenően, a biológiai sokféleség megőrzése, az ökoszisztémák és az általuk nyújtott szolgáltatások, így közvetve az emberi jól-lét és egészség hosszú távú megőrzése céljából szükséges egyes speciális jogi előírások kiegészítésének, felülvizsgálatának szükségességre kívánok rámutatni és hangsúlyozni a lehetséges megoldási irányokat, kitérve a helyes jogalkalmazási gyakorlat kialakítása érdekében szükséges lépések bemutatására is.

A biztoshelyettesi kezdeményezés minden esetben a jövőbeli szabályozási koncepcióra, illetve ennek alapján a részletes szabályozás irányaira és tartalmának legfőbb elemeire tehet javaslatot, hiszen természetesen a jogalkotó kizárólagos feladata és mérlegelési jogköre a lehetséges megoldások felmérése, valamint a közülük történő választás, így a (részlet) szabályok, illetve a jogszabályok gyakorlati alkalmazási útmutatóinak megalkotása is.

2. Alapfogalmak

A javaslatban foglaltak egységes értelmezéséhez, megfelelő alkalmazásához mindenképpen szükséges az egymásra épülő, de külön-külön, más-más tartalommal bíró fogalmak tisztázása. Az alapfogalmak leírásakor – tekintettel jelen javaslat tárgyára – nem a tudományos megközelítésből, hanem a hatályos jogszabályokban jelenleg megtalálható definíciókból indultam ki.

2.1. Természeti erőforrás

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kvt.) szerint **természeti erőforrásnak** minősül³ „*a - mesterséges környezet kivételével - társadalmi szükségletek kielégítésére felhasználható környezeti elemek vagy azok egyes összetevői*”. A **környezeti**

¹ Első lépésként az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Jövő Nemzedékek Érdekeinek Védelmét Ellátó Biztoshelyettes Titkársága (JNBH) és a BME Környezetgazdaságtan Tanszéke 2021. március 12-én tartott közös szakmai rendezvényén a szakértők több tudományág és környezeti elem kapcsán – talaj, erdők, vízkészletek, biodiverzitás – vitatták meg a természeti tőke elemei értékelésnek szükségességét és a már használt, illetve lehetséges értékelési módszerek sajátosságait. Következő lépésként pedig a természeti tőke elemek közül a biodiverzitással foglalkoztunk részletesebben, építve egyben a Nemzeti Ökoszisztéma-Szolgáltatások Térképezése és Értékelése projekt (a továbbiakban: NÖSZTÉP) meglévő eredményeire egy, a JNBH, a Magyar Tudományos Akadémia Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottsága (MTA FFEB), továbbá a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) közös rendezésében 2021. november 17-én megtartott kerekasztal-beszélgetésen.

² A műhelybeszélgetéseken elhangzott előadások és az összefoglaló cikk elérhető itt: <https://www.ajbh.hu/jnbh-kiadvanyok/>

³ Kvt. 4. § 3. pont

elemek körét szintén a Kvt. határozza meg⁴, melyek: „*a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet*”.

A természeti erőforrások biotikus típusú anyagokból (növényi vagy állati szervezetek, biológiai erőforrások, biomassza) és abiotikus típusú anyagokból (ásványi anyagok, víz, talaj, fizikai jelenségek, napsugárzás, szél, éghajlat, geotermikus energia stb.), illetve azok összetevőiből állnak. A természeti erőforrások biztosítják mindazon (élet) lehetőségeket, amelyek szükségesek az emberiség jövőbeni fenn- és megmaradásához.

2.2. Biológiai sokféleség

A hazai jogrendszerben a **biológiai sokféleség** (biodiverzitás) fogalmát a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló törvény, és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) is tartalmazza. Ezek alapján a **biológiai sokféleség** „*az élővilág változatosságát*” jelenti. „*Bármilyen eredetű élőlények közötti változatosságot jelent, beleértve többek között a szárazföldi, tengeri és más vízi-ökológiai rendszereket, valamint az e rendszereket magukban foglaló ökológiai komplexumokat*”⁵.

A biológiai sokféleség fogalom – a jelzett törvények szerint – a következő főbb elemekből épül fel⁶:

- élő szervezetek genetikai, fajon belüli sokfélesége,
- a fajok és életközösségeik közötti sokféleség,
- a természeti rendszerek, ökológiai rendszerek sokfélesége.

A **biológiai erőforrások** tartalmazzák a genetikai erőforrásokat, szervezeteket vagy azok részeit, populációkat vagy az ökológiai rendszerek bármely más élő komponensét, amely az emberiség számára ténylegesen vagy potenciálisan felhasználható, vagy értékes.

2.3. Ökoszisztéma

Az ökoszisztéma a növények, állatok, mikroorganizmusok és a természetes környezet együtt létező, összetett és dinamikus egysége, amelynek részei egymásra utaltak.

A Tvt. fogalom-meghatározása szerint a „természeti (ökológiai) rendszer”, azaz az **ökoszisztéma**: „*az élő szervezetek, életközösségeik, valamint ezek élettelen környezetének dinamikus és természetes egysége*”.⁷ A Biológiai Sokféleség Egyezmény értelmében az „**ökológiai rendszer (ökoszisztéma)** *jelenti a növény-, állat- és mikroorganizmus-közösségek, valamint ezek élettelen környezetének dinamikus együttesét - egy funkcionális egységben.*”

Az ökoszisztéma azon élő szervezetek halmaza, amelyek kapcsolatban állnak egymással attól a fizikai környezettől függően, amelyben kifejlődnek. Az egyes ökoszisztémák jellemzői határozzák meg azon élet típusát, amely az egyes környezetekben kialakul. Így beszélhetünk például tengeri vagy édesvízi ökoszisztémáról, akár erdei ökoszisztémáról, illetőleg a kialakulás közegének függvényében bármely más típusú ökoszisztémáról is. Az élőlények összessége és fizikai környezetük állandó kölcsönhatásban állnak egymással – ez a kölcsönhatás hozza létre az ökoszisztémákat, melyek nélkül az emberi élet elképzelhetetlen lenne. Az általuk biztosított javak és szolgáltatások létfontosságúak, de ennek elemzése már átvezet a következő fogalomhoz.

2.4. Ökoszisztéma-szolgáltatás

Az **ökoszisztéma-szolgáltatások** fogalma az ENSZ által kezdeményezett Millennium Ökoszisztéma Felméréssel (Millennium Ecosystem Assessment: MEA)⁸ a 2000-es évek elején került be a köztudatba, s azóta meghatározó része lett a tudományos kutatásoknak és a természetvédelmi politikának. Ennek

⁴ Kvt. 4. § 1. pont

⁵ A Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi LXXXI. törvény 2. cikkely

⁶ Tvt. 4. § j) pont

⁷ Tvt. 4. § k) pont

⁸ Millenniumi ökoszisztéma-értékelés jelentése: <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

köszönhetően az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma beépült a nemzetközi szakpolitikába és az Európai Unió természetvédelemre vonatkozó intézkedéseinek, célkitűzéseinek központi elemévé vált.⁹

E fogalom és koncepció azért is jelentős, mert sikerült a társadalomkutatás és a közpolitika egyik kulcsfontosságú fogalmához, az emberi anyagi jóléthez (welfare), illetve társadalmi, egyéni jól-léthez (well-being) eképpen kapcsolódnia.¹⁰

Az ökoszisztéma-szolgáltatás fogalmát a Tvt. határozza meg: „Azok a javak (termékek és szolgáltatások), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jóllétét.”¹¹

Egész életünk közvetve vagy közvetlenül összefonódik az élő és élettelen környezetünkkel, valamint az általuk nyújtott „termékekkel”, szolgáltatásokkal.¹² Az ökoszisztéma-szolgáltatások nélkülözhetetlenek az emberi jóléthez, jól-léthez, mivel olyan (szabályozó, ellátó, támogató, kulturális) szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek fenntartják gazdaságainkat és társadalmainkat. Hangsúlyozni kell azt is, hogy az ökoszisztémáknak és fajoknak saját belső értékük is van, függetlenül azok emberi hasznosításától.¹³

2.5. Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése

Az **ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének** jelentősége az, hogy megjeleníti (pl.: térképeken, diagramokon, statisztikákban) a biológiai sokféleség és az ökoszisztémák változatosságának értékét, ezáltal az bekerülhet a politikai-gazdasági döntéshozatali rendszerbe. Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése által megérthetjük továbbá, hogy az emberi (társadalmi) cselekvések hogyan hatnak az ökoszisztémák szolgáltatásnyújtó képességére, megbecsülhetjük, hogyan változik az ökoszisztéma-szolgáltatások mennyisége és minősége, időbeli és térbeli mintázata.

A Nemzeti Ökoszisztéma-Szolgáltatások Térképezése és Értékelése projekt (a továbbiakban: NÖSZTÉP) szerint az ökoszisztéma-térképezés és -értékelés szisztematikus folyamata a következő lépésekből épül fel:¹⁴

1. **Élőhely-típusok¹⁵ lehatárolása, térképezése:** az ökoszisztémák azonosítása és lehatárolása különböző felszínborítási és környezeti jellemzők adatsorainak térbeli integrálása révén. Az élőhely-térképezés során egy terület jellemző növényvilágának dokumentálása történik meg. A természetközeli élőhelyek mellett felméri a degradált területek élőhelyeit, az agrár élőhelyek típusait, továbbá az ipari területeken, településeken és utak mentén kialakult élőhelyeket is.

2. **Ökoszisztéma állapot¹⁶ (ÖÁ) értékelés:** az ökoszisztémákat veszélyeztető fő tényezők elemzése, ezek ökoszisztémák állapotára gyakorolt hatásainak vizsgálata, pl. az élőhelyek természetessége, változatossága a talajminőség szempontjából.

3. **Ökoszisztéma-szolgáltatás¹⁷ (ÖSz) értékelés:** az ökoszisztéma állapot, élőhely minőség és biodiverzitás közti kapcsolat, valamint az ökoszisztéma szolgáltató képességre gyakorolt hatásuk becslése, ideértve az emberi jól-létre való következményeket.

⁹ Kovács Eszter, Kelemen Eszter, Pataki György: Ökoszisztéma szolgáltatások a tudományterületek és a szakpolitikák metszéspontjaiban – Természetvédelmi Közlemények 17, pp. 1-11, 2011. http://www.mbt-biologia.hu/gen/pro/mod/let/let_fajl_megnyitas.php?i_faj_azo=750

¹⁰ Kovács Eszter – Pataki György – Kelemen Eszter – Kalóczkai Ágnes: Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutatás szemszögéből – Magyar Tudomány 2011. július 780 o., <http://www.matud.iif.hu/2011/07/03.htm>

¹¹ Tvt. 4. § r) pont

¹² Báldi András: Pénzt vagy életet? – Magyar Tudomány 2011. július 774 o., <http://www.matud.iif.hu/2011/07/02.htm>

¹³ Török Katalin: A Föld ökológiai állapota és perspektívái – Magyar Tudomány 2009. január 48 o., <http://www.matud.iif.hu/09jan/09.html>

¹⁴ Összefoglaló jelentés a NÖSZTÉP projektelemről és az ökoszisztéma-szolgáltatások elemzésének koncepciójáról 2021.

¹⁵ Élőhely-típus: Valamely élőhely-osztályozó rendszer által definiált kategória.

¹⁶ Ökoszisztéma-állapot: Egy konkrét ökoszisztéma olyan tulajdonságok által meghatározott minősége, amelyek alapját képezik az ökoszisztéma ökoszisztéma-szolgáltatás-nyújtó képességének.

¹⁷ Ökoszisztémák szolgáltatásnyújtó-képessége: Egy adott ökoszisztéma képessége arra, hogy egy meghatározott ökoszisztéma szolgáltatást fenntartható módon nyújtson.

Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének célja a NÖSZTÉP szerint az ökoszisztémák és ökoszisztéma-szolgáltatások értékének összehangolt becslése Magyarország területén, ami segítheti a döntéshozók munkáját a veszélyeztetett ökoszisztémák azonosításában és hatékonyabb stratégiák kidolgozásában azok megóvására és helyreállítására. Emellett lehetőséget teremt az EU Biodiverzitás Stratégia, illetve a Nemzeti Biodiverzitás Stratégia kitűzött céljainak elérését célzó törekvések monitorozására is.¹⁸

3. Az ökoszisztéma-szolgáltatások védelmére vonatkozó alaptörvényi követelmények

Az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása szerint „vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, **a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.**” Ezzel összefüggésben a Nemzeti Hitvallás azt is kimondja, hogy az Alaptörvény „szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között”. Ahogy már a Nemzeti Hitvallás is rámutat erre, a jelen kormányzatok által hozott döntések kihatással vannak a későbbi nemzedékekre is, ezért a jelen kormányzati, illetve jogalkotói döntéseknek az eljövendő nemzedékek érdekeire is tekintettel kell lenniük. Mindez pedig egyben azt is jelenti, hogy a Nemzeti Hitvallás idézett rendelkezése az Alaptörvény egésze számára egy olyan értelmezési keretet határoz meg, amely a jelen szükségleteinek értékelésével egyidejűleg, azzal azonos súllyal, a jövő generációk érdekeinek figyelembevételét is általános jelleggel megköveteli.¹⁹

Az Alaptörvény XX. cikke alapján mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. E jog érvényesülését Magyarország többek között a környezet védelmének biztosításával segíti elő. Az egészséghez való jog szélesebb jelentéssel bír annál, mintsem csupán az egészségügyi ellátáshoz való jogra vonatkozzék, így magában foglalja az olyan intézkedések és körülmények alkotmányos védelmét is, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén a társadalomban ténylegesen minél hosszabb ideig testi és lelki gondoktól mentes életet élhessen. Egyre több tudományos eredmény mutat rá arra, hogy a természethez fűződő kapcsolat az emberi egészség fontos tényezője. Az ökológiai szempontból jó állapotban lévő természet számtalan módon segíti az emberi jól-lét fenntartását, ezen belül pedig fizikai és mentális egészségünk védelmét. Ha pedig nem tudunk megfelelő módon hozzáfélni a természethez, avagy szegényesek a természethez fűződő élményeink, akkor jól-létünk csökkenhet, fizikai és lelki egészségünk egyaránt romolhat.²⁰

Az Alaptörvény XXI. cikke deklarálja, hogy *Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. Az egészséges környezethez való jog értelmezését az Alkotmánybíróság* elsőként – a jelentősége folytán alaphatározatként értékelhető – 28/1994. (V. 20.) AB határozatában, valamint az arra épülő későbbi határozataiban végezte el. A testület e döntésében az egészséges környezethez való jogot részletesen elemezve megállapította, hogy az elsősorban önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó. A környezethez való jog az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, beleértve a környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételeit is. E jog sajátosságai folytán mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesít az állam, itt elsősorban törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia. A környezethez való jog az emberi élethez való jog érvényesülésének fizikai feltételeit biztosítja. A környezethez való jog sajátosságaiból következően az állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje, vagy a romlás kockázatát megengedje.

¹⁸ <http://www.termeszetem.hu/hu/okoszisztema-szolgáltatások/okoszisztema-szolgáltatások-ertekelese>

¹⁹ 13/2018 (IX.4.) AB határozat, Indokolás [12]

²⁰ Mihók Barbara, Fekete Márta, Frankó Luca, Martos Tamás, Pataki György, Sallay Viola, Báldi András (2021): Természet és lelki egészség. ELKH Ökológiai Kutatóközpont, Vácrátót - Budapest
https://ecolres.hu/sites/default/files/MIHOK_es_mtsai_2021_Természet_es_lelki_egeszseg_FIN_pages_2.pdf

A 16/2015. (VI.5.) AB határozatban a testület leszögezte, hogy az Alaptörvény nem csupán megőrizte az egészséges környezethez való alkotmányos alapjog védeltségét, hanem az Alkotmányhoz képest e tárgykörben lényegesen bővebb rendelkezéseket is tartalmaz. Az egészséges környezethez való jog biztosítását kétség nélkül elősegítik a megfelelően működő ökoszisztémák.

Ehhez kapcsolódóan az Alkotmánybíróság azt is megállapította, hogy „*A biológiai sokféleség és a vele összefüggő ökoszisztémák csökkenése közvetlenül kihat magára az emberi életre. [...] A Föld ökoszisztémái az emberiségnek számtalan előnyt nyújtanak javak és szolgáltatások formájában. Az ökoszisztémák által termelt javak közé tartoznak az élelmiszerek, a víz, vagy éppen a tüzelőanyagok, míg a szolgáltatások négy különböző csoportba sorolhatóak. Az ellátó szolgáltatások magukat a javakat szolgáltatják. A szabályozó szolgáltatások irányítják az éghajlatot és csapadékmennyiséget, a hulladékképződést és a betegségek terjedését. A kulturális szolgáltatások közé tartozik egyebek között a rekreációs célok biztosítása, míg a támogató szolgáltatások magukban foglalják a talajképződést, a fotoszintézist és a tápanyagok körforgását is (részletesen: Ecosystem and Human Well-Being: Scenarios. Millennium Ecosystem Assessment, 2005, különösen 4.1. Biodiversity and Its Assessment). [...] Ebből következően, amennyiben a biodiverzitás és a természet által nyújtott szolgáltatások elérhetősége csökken, az emberi élet létfeltételei szűnhetnek meg, ugyanis mind az alapvető anyagi szükségletek kielégítése (tisztá víz, táplálék, tiszta levegő), mind pedig az egészségvédő funkció (mentális és fizikai) sérül.*”²¹

A bevezetésben már röviden jeleztem, hogy az **Alaptörvény P) cikke** szerint „*az állam és mindenki kötelezettsége a nemzet közös örökségét képező értékek, így különösen a termőföld, az erdők, a vízkészlet, a biológiai sokféleség, valamint a kulturális értékek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése.*”

Ezek a rendelkezések meghaladják a korábban hatályos Alkotmány rendelkezéseit. Az Alaptörvény új elemként megjeleníti a **fenntarthatóság követelményét**, ami az állam és a gazdaság részére egyben irányt is szab **a környezeti értékekkel való felelős bánásmódhoz**. Külön kiemeli ezzel összefüggésben a sajátos magyar környezeti értékeket és a magyar kultúra értékeit, amelyek megővését az állam és mindenki kötelezettségévé teszi a jövő nemzedékek számára való megőrzés érdekében.²² Mindezek egyben azt is jelentik, hogy az Alaptörvény általános jelleggel követeli meg a jövő generációk érdekeinek figyelembevételét is, a jelen szükségleteinek értékelésével egyidejűleg, azzal azonos súllyal, hiszen közvetlenül az „*Alaptörvény P) cikkéből* vezethető le az alkotmányozó azon akarata, hogy az emberi életet és létfeltételeit, így különösen a termőföldet és hozzá kapcsolódóan a **biodiverzitást, olyan módon kell védeni, hogy az a jövő nemzedékek életesélyeit biztosítsa, és a visszalépés tilalmának általánosan elfogadott elvéből következően semmiképpen se rontsa.**”²³

Az **Alkotmánybíróság** számos határozatában foglalkozott természeti értékeinkkel, többek között a 28/2017. és 13/2018. AB határozatában határozta meg az „*állam és mindenki*” részéről, a nemzet közös örökségének megőrzése kapcsán elvárt magatartásokat: 1. a védelem, 2. a fenntartás és 3. a jövő nemzedékek számára történő megőrzés hármasságában.²⁴

„*Az Alkotmánybíróság a 28/1994. (V. 20.) AB határozatában rögzítette, hogy „[a] környezethez való jog tárgyából és dogmatikai sajátosságából az következik, hogy a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét az állam nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alkotmányos jog vagy érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan*” (ABH 1997, 134, 140.). *A visszalépés tilalmának (non-derogation) mint szabályozási zsinórmértéknek az indoka elsősorban az, hogy a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg, ekként az elővigyázatosság, illetőleg a megelőzés elveire tekintettel lehetséges csak a környezet védelmére vonatkozó szabályozás megalkotása.* (ABH 1997, 133, 138.)... **Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése ezt a kötelezettséget még egyértelműbbé**

²¹ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [20]

²² Magyarország Alaptörvénye indokolása (2011. április 25.) – Indokolás a P) cikkhez.

²³ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [28]

²⁴ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [33]; 13/2018 (IX.4.) AB határozat, Indokolás [13]

*teszi és közvetlenül alaptörvényi szintre emeli, amikor rögzíti, hogy a természeti erőforrások „védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelezettsége”.*²⁵

Az Alaptörvény hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy **alaptörvényellenes helyzetet idéz elő, ha a biológiai sokféleség csökken, még akkor is, ha az irányadó jogszabályi környezetben nem történik alaptörvényellenes visszalépés. A természeti erőforrások minőségét tehát mindenképpen meg kell őrizni és fenn kell tartani.** Az Alkotmánybíróság szerint a nemzet közös örökségének fenntartására való kötelezettséget kiüresítené, ha azt az állam *„a jövő nemzedékek örökségének állapotára való tekintet nélkül – akár a természeti erőforrások leromlott állapotban való „átadásával” is – teljesíthetné.*²⁶

Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésének nem taxatív felsorolása **külön is nevesíti a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok – mint a nemzet közös örökségének részei – védelmének kötelezettségét.** Ezáltal ez a kötelezettség olyan alkotmányos értékévé vált a magyar jogrendben, melyre a jogalkotónak is tekintettel kell lennie az egyes ágazati politikák körébe tartozó szabályozás megalkotása során. Ahogyan az Alkotmánybíróság megerősítette, *„A fajok sokszínűsége megőrzésének kötelezettsége nem csupán azért fontos, mert azok az emberi tevékenység használatába állítható, kiaknázzható erőforrásokként értelmezhetőek, hanem önmagukban is értékesek és védelemre méltóak.”*²⁷

A természet egy dinamikusan változó, sokrétűen összetett, kölcsönös kapcsolatokon alapuló rendszer, ezért nem statikus állapotot kell fenntartani, hanem olyan környezetet kell biztosítani, amelyben megmarad az ökológiai egyensúly, az ökoszisztémák működőképessége, ellenálló-képessége. Ezek alapján a védelmi, megőrzési, fenntartási kötelezettségek sem statikusak, hanem folyamatosan az ökológiai-rendszerek igényeihez, a természeti erőforrások fenntartható használatához kell igazodnia, hogy a természet, a társadalom és a gazdaság dinamikus egyensúlya megmaradjon.

A P) cikk a **nemzedékek közötti méltányosság elvét is megjeleníti,** amely alapján a jelen generáció fő kötelezettsége a választás lehetőségének megőrzése, a minőség megőrzése és a hozzáférés lehetőségének biztosítása. Az Alkotmánybíróság szerint *„a választás lehetőségének biztosítása azon a megfontoláson alapul, hogy a jövő nemzedékek életfeltételei akkor biztosíthatóak leginkább, ha az átörökített természeti örökség képes a jövő generációk számára megadni a választás szabadságát problémáik megoldásában ahelyett, hogy a jelenkor döntései kényszerpályára állítanák a későbbi generációkat. A minőség megőrzésének követelménye szerint törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogy azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk. A természeti erőforrásokhoz való hozzáférés követelménye szerint pedig a jelen nemzedékei mindaddig szabadon hozzáférhetnek a rendelkezésre álló erőforrásokhoz, amíg tiszteletben tartják a jövő generációk méltányos érdekeit.”*²⁸

A P) cikk így egy sajátos örökségkonceptiót hoz létre, amely *„objektív követelményeket támaszt az állam mindenkori tevékenységével szemben”.*²⁹ Később az Alkotmánybíróság az erdőtörvénnyel kapcsolatos 14/2020. (VII. 6.) AB határozatában azt is kimondta, hogy az állam P) cikkből eredő kötelezettsége folytán **a jövő nemzedékek bizalmi vagyongazdálkodójaként jár el,** és e minőségében köteles a jövő generációk érdekeit megfelelő módon érvényesíteni a jogszabályokban. Ennek értelmében az állam **a jelen generációk számára csak addig a mértékig teheti lehetővé a természeti kincsek hasznosítását, ameddig az a természeti értékek hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti.**³⁰

A környezetvédelmi tárgyú jogalkotási kötelezettséggel kapcsolatosan az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy az Alaptörvény P) cikkből eredő védelmi, megőrzési követelményeknek **a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon**

²⁵ 3223/2017. (IX.25.) AB határozat, Indokolás [27]

²⁶ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [32]

²⁷ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [35]

²⁸ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [33]

²⁹ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [32]

³⁰ 14/2020. (VII. 6.) AB határozat, Indokolás [22]

átívelően mérlegel.³¹ Általános elvárás a jogalkotással szemben, hogy **a jogszabályok meghozatalakor nem csak a jelen nemzedék egyéni és közös szükségleteit kell mérlegelni, hanem figyelembe kell venni a jövő nemzedékek életfeltételeinek biztosítását is.** Azáltal, hogy az Alaptörvény külön is nevesíti a biológiai sokféleség megőrzésének kötelezettségét, ez olyan alkotmányos értékévé vált a magyar jogrendben, melyre a **jogalkotónak az egyes ágazati politikák körébe tartozó szabályozás megalkotása során is tekintettel kell lennie.**³² A jogalkotónak a természeti erőforrások takarékos használatára kell ösztönöznie a felhasználókat, beruházókat. „...*Márpedig az a szabályozás, amely nem ösztönöz a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodásra, sérti az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséből fakadó azon követelményt is, miszerint a jelen nemzedékek csak annyiban használhatják szabadon a rendelkezésre álló erőforrásokat, amennyiben tiszteletben tartják a jövő generációk méltányos érdekeit is* {28/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [33]}.”³³ Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének jogrendszerbe való beépítése is ezt a célt segítené elő, azaz a jogalkotó alkotmányos kötelezettsége ennek eleget tenni.

Az Alkotmánybíróság azt is kimondta, hogy „*az egyes stratégiák a közjogi szervezetszabályozó eszközök körébe tartoznak, ennek megfelelően a kibocsátót kötik, ugyanakkor azonban a közép- és hosszú távú tervezés és kiszámítható jogalkotás olyan szakmai kiindulópontjai is egyben, melyek figyelembe vétele az elővigyázatosság és a megelőzés elveire is tekintettel különösen fontos az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített, a nemzet közös örökségének körébe tartozó elemek esetében. Ennek megfelelően ezen szakmai tartalmú stratégiák figyelmen kívül hagyása valamely jogszabályváltozás alaptörvény-ellenességének vizsgálata során külön is értékelendő a nemzet közös örökségét érintő, és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint a jövő nemzedékek számára is megőrzendő szabályozási tárgyak esetében.*”³⁴

Az államot fokozott gondossági kötelezettség terheli a természeti örökség védelme tekintetében, így a szakpolitikák kialakításakor is. Az Alkotmánybíróság rendelkezésének megfelelően „**törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogyan azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk.**”³⁵

Magyarország szuverén módon rendelkezhet erőforrásai felett, ezen rendelkezési joga azonban **nem korlátlan: tekintettel kell lennie a biológiai erőforrások fenntartható módon történő használatára és a biológiai sokféleség megőrzésének kötelezettségére.**³⁶

Az Alaptörvény nemzeti vagyonról szóló 38. cikke kimondja, hogy „**a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele.**” Az Alaptörvény a magyar állam és az önkormányzatok tulajdonát nemzeti vagyonként határozza meg, és ezzel összhangban állapítja meg az azzal való gazdálkodás célját. „*Ennek megfelelően a nemzeti vagyon kezelése nem szolgálhat magánérdekeket, hanem azt a közösség javára kell használni, kiemelt figyelmet fordítva a végességükre tekintettel védelemre szoruló természeti erőforrásokra, valamint arra, hogy a nemzeti vagyon a jövő generációk számára is szükségleteik kielégítéséhez szükséges mértékben rendelkezésre álljon.*”³⁷ A fenti, nevesített követelmények szükségessé tehetik, hogy az állam a nemzeti vagyon egy részét fokozottabb védelem alá helyezze.

A NÖSZTÉP projekt keretei között készült tanulmány szerint: **A fentiekből az államnak az a kötelezettsége következik, hogy az ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat is, mint a nemzeti vagyon részét, mint vagyoni értéket kezelje.** Az állami vagyonkezeléssel szemben alaptörvényi elvárás azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek biztosítják a jövő nemzedékek érdekvédelmét, ezen belül a választási és a hozzáférési lehetőségek megőrzését és biztosítását. Ez azt jelenti, hogy az

³¹ 13/2018 (IX.4.) AB határozat, Indokolás [14]

³² 28/2017. (X. 25) AB határozat, Indokolás [35]

³³ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [71]

³⁴ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [40]

³⁵ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [72]

³⁶ 28/2017. (X.25.) AB határozat, Indokolás [43]

³⁷ Magyarország Alaptörvénye indokolása (2011. április 25.) Indokolás a 38. cikkhez

ökoszisztémák hasznosítása és használata során egyszerre kell megőrizni az ellátó, a szabályozó és fenntartó, valamint a kulturális szolgáltatásokra való alkalmasságot.³⁸

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében szabályozott jogállamiság követelményéből kiindulva, az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint „*A jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam - s elsősorban a jogalkotó - köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.*”³⁹

A jogalkotásról szóló törvény (a továbbiakban: Jat.)⁴⁰ alapján a jogalkotás alapvető követelménye, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie. A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek, illeszkedjen a jogrendszer egységébe, kielégítse a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeket, valamint igazodjon a jogalkotás szakmai követelményeihez. A Jat. az Alaptörvény T) cikkében foglalt jogalkotási követelményeknek való megfelelést szolgálja. Az alkotmányos követelmények konkretizált, jogalkotóra vonatkozó iránymutatás formájában történő szabályozása pontosítja a jogalkotó számára irányadó sorvezetőket, így megkönnyíti, és egyben egyértelművé, ellenőrizhetővé teszi az alkotmányos követelmények érvényesítését a jogalkotás során.

Az Alkotmánybíróság egy másik döntése szerint: „*A jogállamiság követelményének számos összetevője van, egyben eredője is egyéb külön alkotmányos értékeknek. A jogállamiság az állam működésének egyik meghatározó elve, melynek át kell hatnia a jogrendszer egészét. A jogállamiság egyik feltétlen ismérve a jogbiztonság, mely megköveteli az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát, az egyes normák egyértelműségét. Ebből fakadóan a jogszabály szövegének értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat kell hordoznia.*”⁴¹ Az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében a normavilágosság a jogbiztonság alapvető eleme, a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelmény.⁴² Az Alkotmánybíróság 16/2015. (VI. 05.) AB határozata felhívta arra is a figyelmet, hogy a jogalkotói aktus meghozatalakor, különös figyelmet kell fordítani a **szabályozás teljességére és a lehetőségeihez képesti hézagmentességére.**⁴³ A jogbiztonság egyik legfontosabb alapkövetelménye a jogszabályok kiszámíthatósága és az egyes jogi normák egyértelműsége.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság azt is kifejtette, hogy a környezet védelmének kötelezettsége egyaránt terheli a tág értelemben vett államot és a természetes és jogi személyeket, ez a kötelezettség természetesen nem lehet teljesen azonos az egyes jogalanyok vonatkozásában. „*Miközben a természetes és jogi személyektől a hatályos jogszabályi előírások ismeretén és betartásán túlmenően általános jelleggel és kikényszeríthető módon nem várható el, hogy magatartásukat valamely, a jogalkotó által nem konkretizált absztrakt célhoz igazítsák, addig az állam oldaláról az is elvárható, hogy egyértelműen meghatározza mindazon jogi kötelezettségeket, melyeket mind az államnak, mind pedig a magánfeleknek be kell tartaniuk, egyebek között annak érdekében, hogy az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített értékek hatékony védelme érvényesüljön. Ezt a kötelezettségét az állam egyebek között (de nem kizárólag) az Alaptörvény P) cikk (2) bekezdése szerint sarkalatos törvény elfogadásával teljesíti. A környezetvédelmi tárgyú jogalkotási kötelezettséggel kapcsolatosan pedig az Alkotmánybíróság már korábban is rámutatott, hogy „mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesíti az állam, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia” [28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH, 1994, 134, 138.]. Az államnak továbbá arról is gondoskodnia*”

³⁸ Dr. Pump Judit (2021): Az ökoszisztémák hosszútávú védelmét szolgáló jogi és gazdasági eszközök: Az ökoszisztémák védelmét és összvagyonkénti megjeleníthetőségét támogató jogi keretrendszer. Budapest, pp. 194

<http://termeszetem.hu/hu/documents/categories/okoszisztema-szolgaltatas-szakmai-anyagok>

³⁹ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, 38/2012. (XI. 14.) AB határozat

⁴⁰ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban Jat.) 2. § (1), (4) bekezdése

⁴¹ 3106/2013.(V.17.) AB határozat Indokolás [8]

⁴² 3047/2013.(II.28.) AB határozat Indokolás [13]

⁴³ 16/2015. (VI.05.) AB határozata Indokolás [110]

⁴⁴ 3284/2017.(XI.14.) AB határozat Indokolás [27]

*kell, hogy a környezet védelme érdekében elfogadott konkrét magatartások megismerhetőek, egyértelműek és jogilag kikényszeríthetőek legyenek.*⁴⁵ Annak érdekében, hogy az Alaptörvény P) cikkéből fakadó biodiverzitás-védelmi kötelezettségeket, illetve az egészséges környezethez való jogot maradéktalanul érvényesíteni lehessen, egyértelmű jogi szabályozásra van szükség.

4. Nemzetközi, uniós és hazai stratégiai szintű elvárások

Alapjogi szempontból a stratégiai tervezés az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint kiemelkedően fontos a jövő nemzedékek számára is megőrzendő és a nemzet közös örökségét érintő szabályozási tárgyak esetében, mert az egyes szakmai tartalmú stratégiák figyelmen kívül hagyása valamely jogszabály-változás alaptörvény-ellenességének vizsgálata során külön is értékelendő.⁴⁶

Mint ahogy azt már a fogalom-meghatározásoknál is jeleztem, az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma és egész kérdésköre a közpolitikában, és kiemelten a biodiverzitás-védelmi politikában is egyre nagyobb szerepet játszik. A koncepció szélesebb körű elterjedése már az ENSZ égisze alatt is zajlik.

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2017-ben fogadta el az emberi jogok és a környezetvédelem kapcsolatát vizsgáló különmegbízott által készített jelentést⁴⁷, amely külön is nevesíti az élethez, egészséghez, élelemhez, ivóvízhez és kultúrához való jogokat, mint amelyek hatékony biztosítása a biológiai sokféleség és ezáltal az ökoszisztéma-szolgáltatások megóvása nélkül lehetetlen.

Több évtizeden át tartó érdekérvényesítés, jogi előkészület, nemzetközi egyeztetési folyamat után 2021. október 8-án **az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa történelmi jelentőségű határozatával⁴⁸ a biztonságos, tiszta, egészséges és fenntartható környezethez való jogot emberi jogként ismerte el.** A határozat kiemeli, hogy ez a jog minden más emberi jog előfeltétele, illetve azokkal szoros egységet alkot, ezáltal az eddig figyelmen kívül hagyott emberi jog központi szereplővé vált. E jog érvényesítéséhez is – csakúgy, mint minden más esetben – szükséges, hogy az államok építsék ki a megfelelő intézményeket, alkalmazzák a jó gyakorlatokat, fogadják el a vonatkozó stratégiákat, politikákat és általánosságban tartsák tiszteletben az emberi jogokat. Figyelembe véve, hogy miként teljesedett ki a környezethez való jog gyakorlata hazánkban az elmúlt évtizedekben, ez a fejlemény mindenképpen ígéretes. Tekintettel arra, hogy az emberi tevékenység közvetlenül és közvetve is jelentős mértékben képes a környezet és természet állapotát, valamint ezen belül a biológiai sokféleséget is befolyásolni, elengedhetetlen, hogy mind a nemzetközi, mind pedig a nemzeti jogban létezzenek olyan jogi szabályok, melyek betartásuk, illetőleg betartatásuk esetén képesek kordában tartani a potenciálisan károsító tevékenységeket.⁴⁹

A biológiai sokféleség megőrzése, fenntartása, helyreállítása tekintetében fennálló legáltalánosabb és legszélesebb körű feladatokat az **ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai (Sustainable Development Goals, a továbbiakban: SDG)⁵⁰** határozzák meg. Az SDG célok közül a téma szempontjából most csak a szárazföldi és vízi ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható használatának támogatása, valamint a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása célt emelném ki.⁵¹ **Ezek alapján a legfontosabb feladat a szárazföldi, valamint a vízi ökoszisztémák és szolgáltatásaik megőrzésének, helyreállításának és fenntartható használatának biztosítása.** Sürgős és jelentős intézkedések szükségesek a természetes élőhelyek romlásának mérséklésére, a biológiai sokféleség csökkenésének

⁴⁵ 28/2017.(X.25) AB határozat Indokolás [30], 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [14], 3071/2019. (IV.10.) AB határozat Indokolás [16]

⁴⁶ 14/2020. (VII. 6.) AB határozat Indokolás [31]

⁴⁷ <https://digitallibrary.un.org/record/861173>

⁴⁸ A/HRC/RES/48/13 sz. határozat

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/289/50/PDF/G2128950.pdf?OpenElement>

⁴⁹ Szabó Marcel: A biológiai sokféleség jogi védelmének jelentősége - Gondolatok a 28/2017. (X. 25.) AB határozat nyomán (PPKE JÁK) Iustum Aequum Salutare XV. 2019. 2. • 91. oldal

⁵⁰ Az Agenda 2030 teljes szövegének magyar fordításáért lásd: Zlinszky János és Balogh Dorka (szerk.): Világunk Átalakítása, Pázmány Press, Budapest, 2016, amely elérhető az alábbi linken:

https://jak.ppke.hu/uploads/collection/546/file/Vilagunk_atalakitasa.pdf

⁵¹ SDG 15 cél

megállítására, valamint a veszélyeztetett fajok védelme és kipusztulásuk megakadályozására. Kiemelt célkitűzés az ökoszisztémákkal és a biológiai sokféleséggel kapcsolatos értékek integrálása a nemzeti és helyi tervezésbe, fejlesztési folyamatokba, a szegénységcsökkentési stratégiákba és elszámolásokba. Az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak hazai megvalósítása szempontjából lényeges egyes ombudsmani javaslatokról szóló elvi állásfoglalás egyik megállapítása éppen ezért aktuális feladatot jelöl ki, miszerint „a fejlesztési döntések középpontjába az ökológiai szolgáltatások lehető legteljesebb mértékű megőrzése, a leromlott vagy eltűnőben lévő szolgáltatások rehabilitációja” kell kerülni.⁵²

A biológiai sokféleség megőrzésére vonatkozó nemzetközi jogi kötelezettséget az ENSZ 1992. évi Rio de Janeiro-i Környezet és Fejlődés Konferenciája keretében elfogadott **Biológiai Sokféleség Egyezmény (Convention on Biological Diversity, CBD)**⁵³ alapozza meg. A Biológiai Sokféleség Egyezmény 2011-2020-as időszakra szóló Biodiverzitás Stratégiai Tervében már számos helyen szerepelt az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma.

A Biológiai Sokféleségről szóló Egyezmény végrehajtásának elősegítésére az ENSZ égisze alatt 2012-ben alakult meg a biológiai sokféleséggel és az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal foglalkozó új kormányközi tudománypolitikai platform (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES). A független szervezet a tudomány és a közpolitika párbeszédét kívánja elősegíteni, s egyik fő feladatának tekinti, hogy a jelenlegi ismeretek alapján értékelje a földi biodiverzitás, az ökoszisztémák és alapvető szolgáltatásaik állapotát.

Az IPBES által 2022. július elején közzétett – 139 ország kormányának delegáltjai által elfogadott – a biodiverzitás és az ökoszisztémák értékeiről és értékeléséről szóló jelentés⁵⁴ szerint a környezetvédelem és a biodiverzitás megőrzése fontosabb a rövid távú gazdasági haszonszerzésnél. A jelentést kidolgozó kutatók⁵⁵ arra a következtetésre jutottak, hogy a növekedés fókuszú értékrendünk áll a környezet pusztításának hátterében (jelenleg 1 millió növény- és állatfajt fenyeget a kihalás), ezért mielőbb a fenntarthatósághoz igazodó értékrendre kell átállni. A természet valódi értékét gyakran nem veszik figyelembe a döntéshozók a rövid távú profit és gazdasági növekedés hajszolása közben.

A jelentés külön fejezetet szentel annak, hogy mit lehetne tenni a fenntarthatóbb és társadalmilag igazságosabb jövő érdekében. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a vadon élő fajok kizsákmányolása emberek milliárdjait sodorja veszélybe. A kutatók legalább ötven különböző értékelési módszert azonosítottak, amellyel a biológiai sokféleség értéke megragadható és kifejezhető. **A legegyszerűbb és leggyorsabb megoldás, ha a gazdasági és politikai döntések meghozatala előtt számba vesszük a természet értékeit, és figyelembe vesszük ezeket az értékeket a döntéshozatal során.**

A biodiverzitás megőrzésének fontossága az Európai Unió szabályozásában is jelen van. Az Európai Unió 2011-ben elfogadott, 2020-ig tartó **Biodiverzitás Stratégiájának (BDS 2020)** szintén meghatározó eleme volt az ökoszisztéma-szolgáltatás koncepciója. Ebben több helyen is hangsúlyozták az ökoszisztéma-szolgáltatások társadalmi jól-léthez és gazdasági jóléthez való hozzájárulását. Kiemelték, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások gazdasági értéket is képviselnek, de ez még csak ritkán válik láthatóvá a piacokon, mivel az ökoszisztéma-szolgáltatások jelentős része közjóság. A 2050-re megfogalmazott vízióban az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése, megőrzése, a szolgáltatások állapotromlásának megállítása szerepeltek főbb célkitűzéseként. A stratégia hat célja közül a másodikban előirányozták az ökoszisztémák és szolgáltatásaik fenntartását, valamint javítását 2020-ig. E cél teljesítéséhez a tagállamoknak előírták⁵⁶, **hogy térképezzék fel és értékeljék a területükön található ökoszisztémák és szolgáltatásaik állapotát, határozzák meg a szolgáltatások gazdasági**

⁵² https://www.ajbh.hu/documents/10180/2791084/SDG_elvi+állásfoglalás_2017_12_19_kiadott.pdf/33b3f4e6-ae40-e743-8d32-2c98b8baea4c

⁵³ <http://www.biodiv.hu/convention/F1117799202> - Kihirdette: 1995. évi LXXXI. törvény.

⁵⁴ https://ipbes.net/media_release/Values_Assessment_Published

⁵⁵ 82 kutató, 13.000 tanulmány elemzésével készített jelentése: <https://zenodo.org/record/6832427#.YtaDHnZByUk>

⁵⁶ A célhoz tartozó 5. intézkedés.

értékét, és törekedjenek arra, hogy 2020-ig ezek az értékek beépüljenek az uniós és nemzeti szintű számviteli és jelentéstételi rendszerekbe.⁵⁷

Az Európai Parlament 2020 januárjában a biológiai sokféleség csökkenését előidéző fő okok kezelésére és jogilag kötelező érvényű célok kitűzésére szólította fel a tagállamokat.⁵⁸ Ezzel összhangban, 2021 májusában az Európai Bizottság megjelentette a „*Természetvédelmi eszköztár – A biodiverzitás csökkenése, természetvédelem és az EU cselekvési terve a természetért*” című kiadványát, amely közérthetően foglalja össze a biodiverzitás védelmének fontosságát és az Európai Bizottság által a biodiverzitás csökkentésének megállítása érdekében tenni kívánt lépéseket.⁵⁹ Az Európai Bizottság szerint a biológiai sokféleség csökkenése és az ökoszisztémák összeomlása az egyik legnagyobb fenyegetés, amellyel az emberiségnek a következő évtizedekben szembe kell néznie, lévén ezek gazdaságunk alapjait is veszélyeztetik.

Ennek megfelelően az Európai Parlament 2021 júniusában fogadta el az **EU új Biodiverzitás Stratégiáját (BDS 2030)** „*A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia: Hozzuk vissza a természetet az életünkbe!*” címmel⁶⁰, melynek fő célja, hogy 2050-re a világ ökoszisztémái helyreálljanak, ellenállóak és megfelelően védettek legyenek. Az EU új megközelítést igyekszik alkalmazni a 2030-ra szóló biológiai sokféleséggel kapcsolatos stratégia kapcsán, mert szakít az önkéntességgel és jogilag kötelező célokat szeretne megfogalmazni.⁶¹ A BDS 2030 hangsúlyozza, hogy **a biológiai sokféleség nagyarányú csökkenésének következményei súlyosan veszélyeztetik az emberi jogokat**, emlékeztet arra, hogy egészséges környezet hiányában veszélybe kerülnek az élethez, az egészséghez, az élelmiszerhez és a biztonságos ivóvízhez fűződő alapvető jogok.

A BDS 2030 alapján az EU vezető szerepet vállalva biztosítaná, hogy 2030-ig az EU területének 30%-a természeti területekből álljon, és minden uniós politikában vegyék figyelembe a biológiai sokféleség megőrzését, helyreállítását. A BDS 2030 szerint azt a távlati célt kell szem előtt tartani, hogy 2050-re a világ valamennyi ökoszisztémáját helyre kell állítani, ellenállóvá és védetté kell tenni. El kell fogadnunk a nettó haszon elvét, mely szerint a természetnek többet kell visszaadnunk, mint amennyit elveszünk tőle. Ennek keretében a világnak el kell köteleződnie amellet, hogy emberi tevékenység miatt nem halhatnak ki fajok.

Az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzésének, értékelésének és lehetőség szerinti helyreállításának szükségessége egyre inkább előtérbe kerül hazánkban is.

A **Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia (NFFS)**⁶² elképzelése szerint egy fenntartható társadalomban, a jövő Magyarországon a gazdaság az ökológiai korlátain belül fog működni. Az NFFS kiinduló állapotként rögzíti a természeti erőforrások túlhasználatát, mennyiségének csökkenését és minőségének degradációját. Az NFFS alapján a fenntartható fejlődés a természeti erőforrásokkal való olyan tartós, értékvédő gazdálkodást jelent, amely lehetővé teszi az emberek boldogulását anélkül, hogy a gazdasági fejlődés lerombolná a biológiai sokféleséget, a komplexitást és az ökoszisztéma-szolgáltatásokat. Az elképzelés szerint az emberek tisztelik a természetet, természeti értékeinket, a helyi közösségek felismerik a rendelkezésükre álló természeti erőforrásokból adódó lehetőségeiket, termelésüket, energiateljesítményüket és fogyasztásukat erre alapozva szervezik meg.

Ahhoz, hogy az NFFS-ben vázolt kép valósággá váljon, a fenntarthatóság felé való átmenet biztosítása érdekében számos célt és intézkedést határozott meg. Ezek közül a téma szempontjából kiemelendő az a cél, amely szerint a környezeti eltartóképességet mint a gazdálkodás korlátját kell

⁵⁷ Kelemen E. és Pataki Gy. (szerk.) 2014. Ökoszisztéma szolgáltatások: A természet- és társadalomtudományok metszéspontjában, Kovács Eszter: Az ökoszisztéma szolgáltatások megjelenése a biodiverzitás politikában 140. oldal, Szent István Egyetem, Környezet és Tájgazdálkodási Intézet – Gödöllő

⁵⁸ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200109STO69929/a-biologiai-sokfelesseg-csokkenese-mi-az-oka-es-miert-aggalyos>

⁵⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/biodiversity_advocacy_toolkit_web_hu_v1.0.pdf

⁶⁰ https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_hu

⁶¹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_2&format=PDF

⁶² A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat (NFFS)

érvényesíteni.⁶³ Az NFFS egyik célja az Európában egyedülálló fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása.⁶⁴

Specifikus javaslatként rögzíti az NFFS, hogy a környezeti hatásvizsgálat intézményének továbbfejlesztése során a számottevő területhasználattal járó beruházások és fejlesztések esetében **ki kell dolgozni az ökológiai rendszerekre és ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatások mérésének módszertanát.** Amennyiben a fejlesztések elkerülhetetlenül egyes ökoszisztéma-szolgáltatások degradációját eredményezik, biztosítani kell (pl. kompenzációs intézkedésekkel), hogy az ökoszisztémák állapota összességében ne romoljon. Ki kell dolgozni a jelentős anyag- és energiaigénnyel, számottevő területhasználattal járó beruházások és fejlesztések esetében a legjobb (a társadalmi, környezeti, ökológiai externáliák figyelembevételével számított) költség-haszon elemzés módszerét. E metodika kidolgozását követően a módszert be kell vezetni a környezetvédelmi engedélyeztetésbe.⁶⁵

Az NFFS 4. előrehaladási jelentése (2019-2020)⁶⁶ azt állapította meg, hogy tartós és jelentős hazai trend a természetes élőhelyek szűkülése, valamint a még megmaradó élőhelyek állapotának romlása, vagyis a környezeti táj degradációja. A biodiverzitás csökkenésével az ökoszisztéma-szolgáltatások minősége tartósan csökken. Ezért nem veszítette érvényét az előző előrehaladási jelentésben tett határozott ajánlás, amely szerint fenntarthatósági fordulatra van szükség, amely előtérbe helyezi a természeti erőforrások megőrzését, annak érdekében, hogy a természeti értékeinket, a nemzet közös örökségét megóvhassuk, s az ökoszisztéma-szolgáltatások elvesztése ne veszélyeztesse rövid és hosszú távon a jó élet lehetőségeinek kialakítását.

Az **Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (Nemzeti Fejlesztés 2030)**⁶⁷ szintén a globális kihívások között említi meg az erőforrások fenntarthatatlan használatát, illetve a biológiai sokféleség csökkenését. „*Természeti erőforrásaink egyik legjelentősebb potenciálunkat képezik, kiemelkedő értéket jelentenek talajaink, vízkészletünk és biológiai sokféleségünk. A környezeti állapot javításának kulcsa az a környezetstratégiai paradigmaváltás, amely az erőforrások kiaknázásán túlmutató, az erőforrások mennyiségének és minőségének hosszú távú megőrzését biztosító használatra, a biodiverzitás megőrzésére, a táji működésbe szervesen illeszkedő, tájfenntartó funkciót is ellátó gazdálkodási és települési szerkezetre épül.*”

A Nemzeti Fejlesztés 2030 helyzetelemzése szerint Magyarország nemzetközi szinten is kiemelkedő sajátos természeti erőforrásokkal, értékekkel rendelkezik. Természeti értékeink megőrzése, erőforrásaink fenntartható használata kiemelten fontos nemzeti érdek, amely a jövőben egyre nagyobb jelentőséggel fog bírni. A természet védelme kiterjed a természeti erőforrások megőrzésére, sőt gyarapítására is. Ugyanakkor ezek ésszerű keretek között történő felhasználása nélkülözhetetlen a társadalom fenntartása és fejlődése szempontjából, ezért is szükséges, hogy amely erőforrásoknál ez lehetséges, ott gyarapítsuk a mennyiséget is. A magyar föld kincsei, az ásványvagyon, a föld hője, vizeink, a talaj, a termőföld, a biomassza, valamint atmoszféránk és annak hasznosítható tulajdonságai (szél, napenergia) környezetünk létfontosságú építőelemei, energiahordozói, tápanyagforrásai, létfenntartásunk pótolhatatlan eszközei.

A Nemzeti Fejlesztés 2030 egyik célja a hosszú távú gazdasági potenciálunkat és életfeltételeinket biztosító természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás megteremtése, az erőforrások megőrzése a jövő generációinak számára, mind mennyiségben, mind minőségben. Cél az élelmiszer-, az energia-, a környezet-, valamint a klímabiztonság megteremtése, az egészséges ivóvíz ellátás, az élővilág sokféleségének, a tájak sokféleségének és értékeinek, illetve az épített örökség értékeinek megőrzése, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítása, a fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése.

A Nemzeti Fejlesztés 2030-ban előírt fejlesztéspolitikai feladatok közül kiemelendő a biológiai és táji sokféleség megőrzésének és helyreállításának elősegítése a védett természeti területeken belül és

⁶³ NFFS C3.1. és C3.2.

⁶⁴ NFFS C3.5.

⁶⁵ NFFS T3.12

⁶⁶ <https://www.nfft.hu/nffs-negyedik-elorehaladasi-jelentese-2019-201>

⁶⁷ A Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról szóló 1/2014. (I. 3.) OGY határozat

kívül, valamint a **táj, a természeti értékek és erőforrások védelme és fenntartható használata, az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, a környezetminőség javítása.**

A korábban idézett nemzetközi és uniós jogi dokumentumok Magyarország számára is egyértelmű kötelezettségeket határoznak meg. Ennek megfelelően Magyarországon is elkészült a 2014-től 2020-ig tartó **Nemzeti Biodiverzitás Stratégia (NBS 2020)**⁶⁸, amelyben az uniós stratégiához hasonlóan **kiemelkedő szerepet kapott az ökoszisztéma-szolgáltatások témaköre is.** A helyzetértékelésben bevezették e fogalmat, és rávilágítottak az ökoszisztémák állapota és a szolgáltatások közötti kapcsolatra. Az NBS 2020 jövőképében az uniós biodiverzitás stratégiához igazodva 2020-ig a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások hanyatlásának megállítását, illetve állapotuk lehetőség szerinti javítását tűzte ki célul. Sajnos ezt a célt több tényező miatt 2020-ig nem sikerült elérni. Az NBS 2020 kiemelten foglalkozott az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal.⁶⁹ A fő célkitűzések az ökoszisztémák és szolgáltatásaik értékének meghatározását, továbbá azoknak az erőforrásokkal foglalkozó stratégiákba, területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalba való integrálását hangsúlyozták. Az intézkedések között szerepelt ökoszisztéma-szolgáltatásokat leíró adatbázis elkészítése, illetve a szolgáltatások indikátorok és pénzügyi mutatók segítségével történő értékelése. Az értékelések (kiemelten a közgazdasági értékelések) eredményét a hatásvizsgálati eljárásokba, a költség-haszon elemzésekbe, az infrastrukturális fejlesztési folyamatokba és a támogatási rendszerekbe tervezték beépíteni, a már korábban említett területek mellett.⁷⁰

A **Nemzeti Biodiverzitás Stratégia 2030-ig szóló hazai tervezete (NBS 2030)**⁷¹ – amely a kézirat lezárásának időpontjáig⁷² még nem került elfogadásra – részletezi az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzésével, helyreállításával kapcsolatos feladatokat. Az NBS 2030 talán legfontosabb célkitűzése, hogy a védelemben részesülő területek kiterjedése 30 %-ra növekedjen. Ezen túlmenően szükséges a védelemben részesülő területek összeköttetésének fejlesztése, a védelemben részesülő területeken az élőhelyek és természeti értékek állapotának hatékony fenntartása, fejlesztése. Nagyon fontos cél a leromlott ökoszisztémák helyreállítása, természeti értékeik és szolgáltatás-nyújtó képességük megőrzése és helyreállítása. Az ökoszisztémák működése elválaszthatatlan a biológiai sokféleségtől; ennek megőrzése tehát alapvetően fontos feladat.

Az NBS 2020-ban kitűzött céloknak megfelelően, az európai szintű rendszerekhez illeszkedve 2019-ben elkészült Magyarország ökoszisztéma-alaptérképe, így az NBS 2030 már tartalmazza az ökoszisztéma-állapotterképeket és az ezeken alapuló eredményterképeket is.

Az NBS 2030 számos célkitűzése komoly feladatot határoz meg az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésével összefüggésben.⁷³

- 1. és 2. célkitűzés: Az ökoszisztéma-állapotértékelés és zöldinfrastruktúra állapotterképek segíthetik a jó állapotú területek, valamint a fejlesztési célterületek lehatárolását.
- 8. célkitűzés: Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése és térképezése során a beporzókkal kapcsolatban keletkezett eredmények és ajánlások beépítése az érintett ágazatok tevékenységébe és a döntéshozatali folyamatokba a beporzók védelme, a beporzás, mint ökoszisztéma-szolgáltatás fenntartása, illetve helyreállítása érdekében.
- 9. célkitűzés: Az ökoszisztéma-térkép és az állapotértékelések és a klímaváltozás kapcsolatrendszerének feltárása megalapozhatja az ökoszisztémák klímaszabályozásban játszott szerepének megőrzését és erősítését, valamint a klímaváltozással szembeni ellenálló képesség javítását a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás érdekében.

⁶⁸ 28/2015. (VI. 17.) OGY határozat; http://www.biodiv.hu/convention/cbd_national/nemzeti-biodiverzitas-strategia

⁶⁹ NBS 2020 7. és 8. célkitűzése, valamint a hozzájuk tartozó alcélok, intézkedések és indikátorok.

⁷⁰ Kelemen E. és Pataki Gy. (szerk.) 2014. Ökoszisztéma szolgáltatások: A természet- és társadalomtudományok metszéspontjában, Kovács Eszter: Az ökoszisztéma szolgáltatások meg jelenése a biodiverzitás politikában 141. oldal, Szent István Egyetem, Környezet és Tájgazdálkodási Intézet – Gödöllő

⁷¹ http://www.biodiv.hu/convention/cbd_national/nemzeti-biodiverzitas-strategia/keszul-2030-ig-szolo-nemzeti-biodiverzitas-strategia

⁷² kézirat lezárva 2022. májusában

⁷³ pl.: 1., 2., 8., 9. célkitűzések

Jelen téma szempontjából az NBS 2030 célkitűzései közül kiemelendő a 16. pontban részletezett célrendszer, amely szerint meg kell valósítani **az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelését, valamint a megőrzésüket és helyreállításukat szolgáló szempontok integrálását az érintett ágazati szakpolitikák döntési folyamataiba az ökoszisztémák szolgáltatásnyújtó-képességének hatékonyabb megőrzése és helyreállítása érdekében.**

A Nemzeti Környezetvédelmi Program részét képező, jelenleg⁷⁴ még ugyancsak nem elfogadott **Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (NTA 2026)**⁷⁵ szintén részletesen értékeli az ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatásokat, bemutatja az eddig elért eredményeket, és a megőrzésük érdekében szükséges további intézkedéseket is előírja.

Az NTA 2021–2026 időszakra vonatkozó tervezete szerint az élővilág azon javainak és szolgáltatásainak állapota, amelyeket az ember élete során közvetlenül vagy közvetve felhasznál, létfontosságú az emberi egészség és jólét szempontjából. Az NTA 2026 **ökoszisztéma-szolgáltatásokként nevesíti** azokat a javakat (termékeket és szolgáltatásokat), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jólétét.⁷⁶ Megőrzésük, értékelésük és lehetőség szerinti helyreállításuk szükségessége egyre inkább előtérbe kerül.

Az NTA 2026 kifejti, hogy az ökoszisztémák megléte és állapota alapozza meg szolgáltatás-nyújtó képességüket. **Csak a megfelelő állapotban lévő ökoszisztémák képesek arra, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű szolgáltatást biztosítsák az emberiség számára.** Az ökoszisztémák szolgáltatásaira is épülő jólétünket nem szűkíthetjük le csak az anyagi javakra, hiszen életminőségünket további kritikus tényezők, így az egészség, a szociális kapcsolatok, a döntési és cselekvési szabadság, valamint a biztonság is meghatározzák. Az emberi élet minősége sokféle módon függ a természettől, az ökoszisztémák számos módon járulnak hozzá, hogy a környezetünkkel harmóniában, minél teljesebb életet élhessünk.

Az NTA 2026 megvalósítása során elérendő kiemelt stratégiai jellegű, átfogó cél, hogy az EU 2030-ig szóló biológiai sokféleség stratégiájában (BDS2030) szereplő célkitűzéseket szem előtt tartva **a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlásának megállítása 2030-ig elérhető legyen, valamint állapotuk lehetőség szerinti javítása, helyreállítása megtörténjen.** Az NTA 2026 fő cselekvési irányai között szerepel többek között az is, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése és helyreállítása érdekében szükséges az ökoszisztéma-alapú gazdálkodási megközelítés támogatása, továbbá gyakorlat-orientált eszközrendszer kidolgozása, melynek révén az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése beépülhet a természeti javak felhasználására és kezelésére épülő ágazatok tervezési és döntéshozatali folyamataiba.

A **Nemzeti Tájstratégia (a továbbiakban: Tájstratégia 2026)**⁷⁷ helyzetelemzése szerint a táj, illetve az ökoszisztéma értéke, szolgáltató szerepe országos szinten sem ökoszisztéma-szolgáltatásokra bontva, sem integráltan nincs feltárva, ennek ellenére megállapítható, hogy a tájak ökoszisztéma-szolgáltatás potenciálja szélsőségesen az ellátó szolgáltatások kinyerésére helyezi a hangsúlyt. Országos szinten általánosan megállapítható, hogy leépültek a szabályozó, csillapító hatású táji szolgáltatások. A szabályozó, csillapító hatás hiányai a jól-lét csökkenését eredményezik. A természeti tőke alacsony szintje mellett egy ökológiai eredetű deficit halmozódik fel. Az ökológiai deficit hatására bekövetkező káresemények kompenzálására az állam növekvő mértékű forrásokat használ fel. Ha a növényzeti örökség állapotát vizsgáljuk, azzal szembesülünk, hogy az évezredes emberi tájhasználat eredményeként az ország területének csupán 0,6%-át fedi természetesnek tekinthető növényzet, további 5,6%-án természetközeli, 8,1%-án leromlott és további 3,0%-án nagyon leromlott növényzet található. Mindez azt jelenti, hogy a magyarországi tájak nagy részén a szabályozó funkciók (pl. klímaszabályozás, vízszabályozás) nem, vagy csak korlátozottan működnek. Ehhez kapcsolódóan a Tájstratégia 2026 átfogó célja a „*Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat.*” A tájat, a táj egyes területeit, arra alkalmas célra

⁷⁴ kézirat lezárva 2022. májusában

⁷⁵ <https://termeszetvedelem.hu/nemzeti-termeszetvedelmi-alapterv/>

⁷⁶ http://www.herمانottointezet.hu/sites/default/files/nta_v_0429_tervezet-1.pdf

⁷⁷ A Nemzeti Tájstratégiáról (2017-2026) szóló 1128/2017. (III. 20.) Korm. határozat <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/b/b4/b42/b426a961f7c7582d907614cd1a7819b190eff042.pdf>

és módon, és csak a fenntarthatóság mértékéig kellene hasznosítani. A felelős tájhasznosítás szemléletének a társadalom egészére, minden döntési szintre ki kellene terjednie, az egyéntől a közösségektől és a helyi döntéshozóktól, a hatóságoktól az államig.

A megvizsgált stratégiai dokumentumok alapján **összegzésként elmondható, hogy stratégiai szinten a természeti értékek, a biodiverzitás, a természeti erőforrások védelme és a környezet minőségének megőrzése meghatározó elemként beépül az elvek és stratégia fejezetekbe.** Mind a nemzetközi, mind az uniós, mind a hazai stratégiai cél láthatóan az, hogy a biodiverzitás, ökoszisztémák, illetve az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációját megállítsuk, helyreállítsuk, továbbá **az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének eredményei beépüljenek a nemzeti és egyéb szintű elszámolási rendszerekbe, a stratégiai és területi tervezésbe, a hatásvizsgálatokba és a támogatási rendszerekbe.**

Miként azt már az alaptörvényi részben ismertettem, az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy e stratégiákat az elővigyázatosság, a megelőzés, valamint a tervszerűség elveiből következően az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerinti, a nemzet közös örökségébe tartozó elemek védelme szempontjából különös súllyal kell értékelni.

5. Jogszabályi alapok

5.1. Környezet- és természetvédelmi jogszabályok általános rendelkezései

Számos jogszabály tartalmaz a természeti tőke értékelésére, az ökoszisztémák és az általuk nyújtott szolgáltatások védelmére, megőrzésére utaló, vagy arra vonatkozó előírásokat. Ezek részletes elemzése meghaladná ezen javaslat kereteit, így csak azokra az előírásokra helyezem a hangsúlyt, amelyeknek egyértelmű törvényi alapja van, de a részletszabályok hiányosságai miatt gyakorlati alkalmazásuk esetleges.

A jogszabályi rendelkezések áttekintése körében elsődlegesen fel kell hívni a figyelmet a Tvt. azon előírására, amely szerint a törvényben nem szabályozott kérdésekre a Kvt. rendelkezéseit kell alkalmazni.⁷⁸ Vagyis a természetvédelmi szabályozás körében nem csak a Tvt., hanem a Kvt. előírásai, alapelvei és követelményei is figyelembe veendőek, vagyis a Kvt. szabályai mögöttes természetvédelmi előírásokként kezelendők.

A Kvt. szerint a környezethasználatot úgy kell megszervezni és végezni, hogy a legkisebb mértékű környezetterhelést és igénybevételt idézze elő. A környezethasználatot az elővigyázatosság elvének figyelembevételével, a környezeti elemek kíméletével, takarékos használatával, továbbá a hulladékképződés csökkentésével, a természetes és az előállított anyagok visszaforgatására és újrafelhasználására törekedve kell végezni.⁷⁹ *„Minden környezeti elemet önmagában, a többi környezeti elemmel alkotott egységben és az egymással való kölcsönhatás figyelembevételével kell védeni. Igénybevételüket és terhelésüket ennek megfelelően kell szabályozni. A környezeti elemek védelme egyaránt jelenti azok minőségének, mennyiségének és készleteinek, valamint az elemeken belüli arányok és folyamatok védelmét.”*⁸⁰ A Kvt. szerint *„az élővilág védelme - az ökológiai rendszer természetes folyamatainak, arányainak megtartása és működőképességének biztosítása figyelembevételével - valamennyi élő szervezetre, azok életközösségeire és élőhelyeire terjed ki.”* Az élővilág igénybevétele csak olyan módon történhet, amely az életközösségek természetes folyamatait és viszonyait, a biológiai sokféleséget nem károsítja, illetőleg funkcióit nem veszélyezteti.⁸¹

Az általános élővilág-védelmi rendelkezéseken túl az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó egyértelmű szabályok hazai jogrendszerben való megjelenése az un. EU inváziós rendelet⁸²

⁷⁸ Tvt. 3. § (2) bekezdése

⁷⁹ Kvt. 6. § (1) bekezdés a) pont, (2) bekezdés

⁸⁰ Kvt. 13. § (1)-(2) bekezdés

⁸¹ Kvt. 23. § (1)-(2) bekezdés

⁸² Az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 1143/2014/EU rendelete (a továbbiakban EU inváziós rendelet)

kihirdetésével vált egyértelművé.⁸³ Az idegenhonos fajok új helyeken történő megjelenése – legyen szó akár állatokról, növényekről, gombákról vagy mikroorganizmusokról – nem mindig ad okot aggodalomra. Az idegenhonos fajoknak egy jelentős része azonban inváziós fajjá válhat, és jelentős káros hatást gyakorolhat a biológiai sokféleségre és a kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatásokra, valamint egyéb előnytelen társadalmi és gazdasági hatást fejthet ki, amit meg kell előzni. Az idegenhonos inváziós fajok jelentik az egyik legfőbb veszélyforrást a biológiai sokféleségre és a kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatásokra. A bővülő globális kereskedelem, a közlekedés, a turizmus és az éghajlatváltozás tovább fokozhatják az ilyen fajok okozta kockázatot. Az EU inváziós rendelete és az ennek alapján kiadott hazai jogszabályok⁸⁴ is tartalmaznak rendelkezéseket az idegenhonos inváziós fajok által a biológiai sokféleségre és a kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatásokra nézve, valamint az emberi egészségre és a biztonságra gyakorolt káros hatások megelőzése, minimálisra csökkentése és mérséklése, illetve az általuk okozott társadalmi és gazdasági hatások enyhítése céljából.

Fentiek alapján a Tvt. 2017. január 01-től meghatározza az ökoszisztéma-szolgáltatás fogalmát⁸⁵ összhangban az EU inváziós rendeletével, a tudományos, szakmai szervezetek által használt kifejezéssel, illetve az EU biodiverzitás stratégiájával, továbbá a magyar Nemzeti Biológiai Sokféleség Stratégiával.

A Tvt. indokolása szerint „*az ökoszisztéma-szolgáltatások (ecosystem services) alatt azokat a javakat (termékeket és szolgáltatásokat) értjük, amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy ember által átalakított formájában nyújt az emberek számára, így növelve az emberi társadalom és tagjainak jóllétét.*” Az ökoszisztéma-szolgáltatások minősége és mértéke az adott ökoszisztéma, életközösség állapotától is függ. Ez a megközelítés újszerű a nemzetközi és a közösségi jogban, amelynek célja az egészséges környezet, az emberi jól-lét biztosítása és a természeti erőforrások megóvása.

A Tvt. számos általános és speciális biodiverzitás-, élőhely-, és fajvédelmi előírást tartalmaz⁸⁶, amelyek mind azt szolgálják, hogy a természeti értékek és rendszerek működőképessége és a biológiai sokféleség fennmaradjon.

Ezen túlmenően a Tvt. nemcsak az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalmát, hanem az arra vonatkozó főbb szabályokat is lefekteti. A téma szempontjából legfontosabb előírás az, hogy **ha a jogszabályban meghatározott tevékenység megkezdése környezeti hatásvizsgálat elvégzéséhez kötött, annak részeként természeti állapotfelmérést kell készíteni.**⁸⁷ Az állapotfelmérés során kaphatnak képet a döntésre jogosultak arról, vajon milyen hatások érik a természeti értékeket egyes tevékenységekből és milyen eszközökkel lehet ezek káros vagy veszélyes voltát kivédeni.⁸⁸ A Tvt. egyértelműen rögzíti, hogy a környezeti hatásvizsgálat részeként végzendő **természeti állapotfelmérés magában foglalja az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét is.**⁸⁹ Ez azt jelenti, hogy a környezeti hatásvizsgálat köteles tevékenységek során a Tvt. szerint el kellene végezni az ökoszisztéma-szolgáltatások felmérését is.

Ezen túlmenően a Tvt. alapján a biológiai sokféleség megőrzése érdekében szükséges az ökoszisztémák és **ökoszisztéma-szolgáltatások állapotfelmérésének, térképezésének és értékelésének eredményét az egyes szakpolitikai stratégiai tervdokumentumok előkészítése,**

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143&from=HU>

⁸³ 1143/2014/EU rendelete 3. cikk 6. pont „ökoszisztéma-szolgáltatások”: az ökoszisztémák közvetlen és közvetett hozzájárulása az emberi jóléthez.

⁸⁴ Különösen: Tvt. 4. §, 79. §, Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (Evt.) 2. §, 5. § 6. pont, 15. §, 22. §, 69. § 111/B. §, Kvt. 1. §, 4. §, 23. § 48/A. §, Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény 1. §, 25-27. §, Az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 408/2016. (XII. 13.) Korm. rendelet

⁸⁵ A Tvt. 4. § r) pontja szerint az ökoszisztéma-szolgáltatás: „*az 1143/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 3. cikk 6. pontja szerint azok a javak (termékek és szolgáltatások), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jóllétét.*”

⁸⁶ Például: Tvt. 9. § (1) bekezdés, 16. § (1)-(2) bekezdés, 17. § (1)-(2) bekezdés, 35. § (1) bekezdés, 53. § (1) bekezdés.

⁸⁷ Tvt. 79. § (1) bekezdése

⁸⁸ A Tvt. indokolása a 75-79. §-hoz.

⁸⁹ Tvt. 79. § (2) bekezdés d) pontja

valamint megvalósítása során figyelembe venni.⁹⁰ A fenti törvényi előírások alapján az ökoszisztémák és az ember számára nélkülözhetetlen materiális és immateriális szolgáltatásaik értékének meghatározása, továbbá azok integrálása meg kell, hogy jelenjen a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásért felelős átfogó és tematikus stratégiákban, a helyi és országos szintű területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalban.⁹¹

Számos olyan tevékenység folytatható (pl.: terület belterületbe vonása, termőföld művelésből kivonása, végleges más célú hasznosítása, erdő igénybevétele stb.), amely adott esetben komoly hatást gyakorol az ökoszisztémákra, illetve az általuk nyújtott szolgáltatásokra. E körben is szükség lenne arra, hogy részletesebben meghatározzák az ökoszisztéma-szolgáltatások felmérése, értékelése, és figyelembe vételére vonatkozó előírásokat, azonban ezek olyan széles kört fednek le, annyi jogszabályt érintenek, amelyek elemzése jelen javaslat kereteit meghaladja. Emiatt első körben a méretükre, jelentőségükre, volumenükre tekintettel a környezetre várhatóan jelentős hatással bíró, stratégiai környezeti vizsgálat, illetve környezeti hatásvizsgálat végzéséhez kötött kiemelt jelentőségű tevékenységekkel foglalkoztam.

5.2. Stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) biodiverzitás-védelmi vonatkozásai

5.2.1. Az SKV uniós szabályai

Alapvető társadalmi, gazdasági és politikai érdek fűződik ahhoz, hogy a környezetvédelemmel összefüggő vagy azt érintő jogi és gazdasági döntések előkészítője előzetesen vizsgáljon meg és értékeljen minden olyan tényezőt, amely a tervezett intézkedés nyomán hatást gyakorol a környezetre. Ez a vizsgálat az ország társadalmi-gazdasági terveinek kialakításánál és a regionális jelentőségű fejlesztéseknél alapvető fontosságú, ahogyan a helyi, települési fejlesztési és területhasználati elképzelések esetén is.

A bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2001/42/EK irányelv⁹² (a továbbiakban: SKV irányelv) határozza meg a környezet magas szintű védelmének biztosítása és a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében a környezeti szempontok beillesztését a tervek és programok kidolgozásába és elfogadásába.

A stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) fontos eszköz a környezeti szempontok beillesztésére olyan tervek és programok előkészítésébe és elfogadásába, amelyeknek valószínűleg jelentős hatása lehet a környezetre, mivel biztosítja, hogy e tervek és programok megvalósításának ilyen hatásait előkészítésük során és elfogadásukat megelőzően számításba vegyék. Az SKV irányelv meghatározza a közösségi szintű cselekvés irányait, a környezeti vizsgálat minimális kereteit, elveit, a részleteket azonban a tagállamokra bízva, tekintettel a szubszidiaritás elvére. **Az irányelvnek megfelelően környezeti vizsgálatot kell végezni egyes, a környezetre valószínűleg jelentős hatást gyakorló tervek és programok kidolgozása során.** A környezeti vizsgálatot a terv vagy program megalkotásakor, illetve annak elfogadását vagy jogalkotási eljárásra bocsátását megelőzően végzik el.

Abban az esetben, ha az SKV irányelv értelmében környezeti vizsgálatra van szükség, környezeti jelentést készítenek, amelyben azonosítják, leírják és értékelik a terv vagy program valószínűsíthető jelentős környezeti hatásait. Mindazok a tervek és programok, amelyek több ágazat részére készülnek, és amelyek meghatározzák a KHV irányelv⁹³ mellékletében felsorolt projektek jövőbeli engedélyeinek kereteit; valamint mindazok a tervek és programok, amelyekről megállapították, hogy megvalósításukhoz az élőhelyvédelmi irányelv⁹⁴ értelmében vizsgálatra van szükség, valószínűleg

⁹⁰ Tvt. 79/A §-a

⁹¹ Egyes törvényeknek az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzésével és kezelésével összefüggésben történő módosításáról szóló 2016. évi CXXXVII. törvény indokolása a 6-7. §-hoz.

⁹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0042&from=hu>

⁹³ Az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2011/92/EU irányelv (a továbbiakban: KHV irányelv) I., II. melléklet

⁹⁴ A Tanács 92/43/EGK Irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (Élőhelyvédelmi irányelv) 6. cikk

jelentős hatással vannak a környezetre, és általános szabályként szisztematikus környezeti vizsgálatot kell végezni ezekkel kapcsolatban.

Az SKV irányelv 1. melléklete alapján **a jelentős környezeti hatásokba beleértik például a biológiai sokféleségre, a lakosságra, az emberi egészségre, az állat- és növényvilágra, a talajra, a vízre, az éghajlati tényezőkre, az anyagi javakra, a kulturális örökségre (beleértve az építészeti és régészeti örökséget), a tájra, valamint a fenti tényezők közötti kölcsönhatásokra gyakorolt hatásokat is.** Eszerint a környezeti vizsgálatnak erre a területre is ki kell terjednie.

Az Európai Bizottság 2013-ban azzal a céllal jelentette meg a „*Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment*” című útmutatóját⁹⁵, hogy iránymutatást adjon a tekintetben, hogyan lehet a biodiverzitás-védelmi szempontok figyelembevételét javítani, illetve az SKV eljárásba integrálni. Az útmutató részletesen bemutatja, hogy miért lehet előnyös a biodiverzitás-védelmi szempontok beemelése a tervekbe, programokba és konkrét példákat is ad erre vonatkozóan. A környezeti, természeti, biodiverzitás-védelmi szempontok integrálása azért is fontos, mert az SKV a leghatékonyabb eszköz arra, hogy ezeket a szempontokat a lehető legkorábbi tervezési fázisban figyelembe vegyék, akkor, amikor még az alternatív megoldások lehetősége fennáll. Ebben a korai tervezési fázisban lehet a biodiverzitás térbeli összefüggéseit felmérni (pl. ökoszisztéma-szolgáltatások térképezésének/értékelésének lehetséges alkalmazása), és a biodiverzitás stratégia célkitűzéseit integrálni a tervek és programok végrehajtásába.

A bizottsági útmutató szerint a tervek és programok kidolgozásakor figyelembe kell venni a biodiverzitás által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat is. A biodiverzitás számos ökoszisztéma-szolgáltatást nyújthat, amelyek potenciálisan támogatják a tervek, programok céljait és végrehajtását. Például egy gazdasági és társadalmi fejlődést elősegítő terv is részesülhet a biológiai sokféleség és az általa nyújtott esztétikai és rekreációs szolgáltatásokból (ökoszisztéma-szolgáltatásokból), ha figyelembe veszik a tervezés során a zöldfelületek és egyéb természetes állapotban lévő területek védelmét és fejlesztését. Miután egyes fajok vagy élőhelyek teljesen eltűnhetnek egy-egy terv, program megvalósítása miatt, és azok nem is pótolhatók, illetve nem helyreállíthatóak, ezért a cél a negatív hatások elkerülése, és pozitív lépések megtétele a biológiai sokféleség javítása, valamint az ökoszisztéma-szolgáltatások maximalizálása terén. Mindezek alapján **a tervezés során integrált „ökoszisztéma” megközelítést szükséges alkalmazni az útmutató szerint.**

Számos más útmutató foglalkozik azzal, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelését miként lehetne az SKV-ba beépíteni,⁹⁶ azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy a hazai stratégiai környezeti vizsgálatokban még nem jelentős ennek a szempontnak a figyelembe vétele.

5.2.2. Az SKV hazai szabályai

A Kvt. 43. § (4) bekezdése értelmében a környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló, külön jogszabályban meghatározott tervekre, illetve programokra környezeti értékelést magában foglaló környezeti vizsgálatot kell lefolytatni. Az SKV irányelv átültetésének alapjául szolgáló, az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban: SKV Kr.) alapján kell felmérni a terv, illetve program megvalósítása során várható környezeti hatások jelentőségét, ehhez az SKV Kr. tartalmazza a környezeti értékelés általános tartalmi követelményeit is. A környezeti értékelés a terv-, illetve program-dokumentáció önálló része, illetve munkarésze. A terv, illetve program elfogadásakor figyelembe kell venni a környezeti értékelést, valamint a környezeti vizsgálat során kapott véleményeket és észrevételeket.

Az SKV – éppen nagyfokú döntéshozatalba való integráltsága révén – nem csupán mint hatásvizsgálati eszköz jelentős, de igen szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság eszméjéhez, s mint ilyen, a legközvetlenebb eljárás ahhoz, hogy a fenntarthatóság irányába való elmozdulás, a különféle szempontok integrált megjelenése összehasonlítható módon értékelhető legyen. Míg az SKV irányelv szellemiségében, útmutatóiban már részletesen megjelent a fenntarthatóság vizsgálata, addig a hazai

⁹⁵ <https://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/SEA%20Guidance.pdf>

⁹⁶ <https://ec.europa.eu/environment/eia/sea-support.htm>

jogszabály csak egy-egy elemében tér ki erre az értékelési szempontokra. A fenntarthatóság fogalma túlmutat a szigorúan vett környezetvédelmi törekvések érvényesítésén, ezért a célok ilyen típusú értékelése és az alkalmazott értékrend is tágabb területet érint. **A tervnek a fenntartható fejlődés szempontjából nem valamilyen határérték-rendszernek kell megfelelnie, hanem meghatározott elveknek, prioritásoknak, célkitűzéseknek.** A változások minősítésének alapját képező fenntarthatósági értékrendet, a vizsgálati folyamat elején le kell fektetni, úgy hogy az támaszkodjon az uniós és a hazai környezeti és fenntarthatósági stratégiákra.

Az SKV azon következmények felbecsülése, amelyek bizonyos stratégiai elképzelések megvalósulása esetén a természeti, a társadalmi és a gazdasági környezetet érik. Az SKV tehát olyan eszköz, amely a konkrét beruházásokhoz hasonlóan, de léptékét tekintve annál sokkal szélesebb értelemben véve az ágazati vagy országos szinttől a települési szintig terjedő fejlesztési koncepciók, programok környezeti hatásait vizsgálja. Az SKV olyan módszeres és átfogó, iteratív jellegű döntéselőkészítő eljárás, amely tervek, programok, illetve azok különböző változatainak megvalósulása során a várható hatásokat hivatott feltárni és értékelni – a folyamat legkorábbi fázisától kezdve. Az SKV folyamata a terveket és programokat jóváhagyó döntésekre kíván hatást gyakorolni.

A stratégiai hatásvizsgálatok alapját adó területi vagy ágazati programoknál, fejlesztési koncepcióknál és más, a beruházásnál magasabb szintű terveknel a döntés nem lehet a tervek el nem fogadása, csak a tervek megvalósítási módjának („hogyanjának”) befolyásolása. A fenti megközelítésből adódóan a SKV egyik fő jellegzetessége, hogy nem konfrontál, hanem együtt készül a szakpolitikával, és menet közben juttatja érvényre a környezeti érveket, érdekeket. A hatásvizsgálati munkának minden esetben környezetvédelmi szempontból is elfogadható kompromisszumokat tartalmazó programot kell eredményeznie. A munka fő célja a lehetséges környezeti konfliktusok létének és mértékének azonosítása és ezeknek – amennyire lehetséges – feloldása. Ez azt is jelenti, hogy az SKV sokkal jobban igényli a társadalmi és gazdasági hatások együttes figyelembevételét, mint a KHV.⁹⁷

Az SKV során a tényleges hatások olyan nagy számú hatásviselőt és olyan nagy területet érinthetnek, hogy a vizsgálat célja nem lehet a változások mértékének egy-egy helyre, vagy hatásviselőre vonatkozó becslése, hanem sokkal inkább a változások irányának egy-egy településrésze, településre, térségre vagy az országra való kivetítése és elemzése. Ennek a legfontosabb következménye, hogy a tervek különböző szintjei, típusai tekintetében nagyon nehéz az egyforma szabályozási és tartalmi követelményeknek való megfelelés. Egy országos léptékű tervre (pl.: országos vízgyűjtő-gazdálkodási terv) vagy egy kisebb helyi, települési programra nem lehet ugyanazt a tematikát alkalmazni.

Az SKV Kr. 2. számú melléklete tartalmazza a terv, illetve program megvalósítása következtében várható környezeti hatások jelentőségének meghatározásához szükséges szempontokat. Számottevő lehet a környezeti hatás abban az esetben is, ha a terv, illetve program jelentős mértékben keretet szab a természeti erőforrások felhasználásának mértékére, helyére, elosztására vonatkozóan.⁹⁸

Az SKV Kr. 4. számú melléklete alapján a környezeti értékelés tartalmi követelményei közé tartozik annak kifejtése is, hogy a terv, illetve program megvalósulása a természeti erőforrások közvetlen vagy közvetett igénybevételét jelenti-e.⁹⁹

A környezeti értékelés talán leglényegesebb része az, hogy elemzésre kerül a terv, illetve program megvalósulása esetén várható környezetet érő hatások, környezeti következmények előrejelzése. Ennek keretein belül többek között vizsgálni kell a környezeti elemekre (földre, levegőre, vízre, élővilágra, épített környezetre), a környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, a biodiverzitásra, a Natura 2000 területek állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzete megmaradásának, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének lehetőségeire, továbbá a természeti erőforrások megújulásának korlátozására vonatkozó tényezőket is.¹⁰⁰

⁹⁷ http://www.terport.hu/webfm_send/301

⁹⁸ SKV Kr. 2. számú melléklet 1 a) pont.

⁹⁹ SKV Kr. 4. számú melléklet 3.5.1. pont

¹⁰⁰ SKV Kr. 4. számú melléklet 3.6.1., 3.6.2.5. és 3.6.2.6. pontok

Látható, hogy a jogi előírások valamilyen szinten már most is biztosítják azt, hogy a környezeti, természeti és egészségügyi hatásokat figyelembe vegyék az SKV eljárás során. A biodiverzitásra, ökoszisztémára, élővilágra gyakorolt hatások vizsgálata a jogszabályok alapján kötelező előírás, ugyanakkor az ökoszisztéma-szolgáltatásokra vonatkozó értékelést az SKV Kr. külön nem írja elő. Egyértelmű, hogy összefüggés van az ökoszisztémák, a biodiverzitás állapota és az általuk nyújtott szolgáltatások minősége, mennyisége között, azonban ezek vizsgálata új megközelítést igényel, amely többek között biztosítja a társadalom és a gazdaság, illetve az emberi jól-lét alapjául szolgáló szempontokat is.

5.3. Környezeti hatásvizsgálat (KHV) biodiverzitás-védelmi vonatkozásai

5.3.1. A KHV uniós szabályai

Az előző fejezet szerint az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét a törvényi felhatalmazás alapján elsősorban a környezeti hatásvizsgálati eljárásban kell és lehet megjeleníteni és felhasználni. Közel kétszázféle projekt esetében – a híd-, út-, kikötő-, gyár- vagy hulladéklerakó-építéstől a csirke-, és sertéstelepek létesítéséig – kötelező környezeti hatástanulmányt készíteni az erre vonatkozó uniós KHV irányelv és az előírást implementáló hazai jogszabályok¹⁰¹ alapján.

A környezetre várhatóan jelentős mértékben hatást gyakorló tevékenységek engedélyezése sajátos, jogszabályban szabályozott eljárásban történik. Ez olyan döntés-előkészítést tesz lehetővé, amely keretében sor kerül a tervezett tevékenység/beruházás következtében létrejövő környezeti hatások átfogó (rendezett) feltárására, a hatások által érintettek tájékoztatására és véleményük kikérésére. A hatásvizsgálat elvégzése a tevékenység kezdeményezőjének; „a kérelmezőnek” a feladata. Ez lehetővé teszi, hogy a kérelmező már a tervezés korai szakaszában – a környezeti, természeti problémákkal szembesülve – környezeti, biodiverzitás-védelmi szempontból elfogadható alternatívákat dolgozzon ki.

Az Unió környezetvédelmi politikája az elővigyázatosság és a megelőzés elvén alapul, valamint azon az elven, hogy a környezeti károkat elsődlegesen a forrásuknál kell elhárítani, továbbá a „szennyező fizet” elven. A környezeti hatásokat minden technikai tervezési és döntéshozatali folyamat lehető legkorábbi fázisában figyelembe kell venni.

Az uniós elvárások alapján a beruházások környezetre gyakorolt hatásait meg kell vizsgálni annak érdekében, hogy figyelembe vegyünk az emberi egészség védelmével kapcsolatos kérdéseket. Cél, hogy a környezeti feltételek javításával hozzájáruljunk az élet minőségének javításához, a fajok sokféleségének fenntartásához és az ökoszisztémának az élet alapvető forrását jelentő szaporodási képességének fenntartásához.¹⁰²

A KHV irányelv előírja, hogy a tagállamok hozzanak meg minden olyan intézkedést, amely ahhoz szükséges, hogy az engedély megadása előtt többek között a jellegüknél, méretüknél vagy elhelyezkedésüknél fogva a környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló projektek, beruházások esetén hatásvizsgálatot végezzenek. **A környezeti hatásvizsgálat keretében minden egyedi esetre vonatkozóan megfelelő módon azonosítani kell, le kell írni és értékelni kell az egyes beruházások jelentős mértékű közvetlen és közvetett hatásait a KHV irányelv 3. cikkében meghatározott tényezőkre, köztük a „*biológiai sokféleségre, különös figyelemmel a 92/43/EGK irányelv*¹⁰³ és a *2009/147/EK irányelv*¹⁰⁴ alapján védett fajokra és élőhelyekre”.**¹⁰⁵ A KHV irányelv szerint az előbb kiemelt biológiai sokféleség mellett azonosítani kell a beruházás közvetlen és közvetett hatásait a

¹⁰¹ A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet (a továbbiakban: KHV Kr.)

¹⁰² 2011/92/EU irányelv (14) pont.

¹⁰³ A Tanács 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (Élőhelyvédelmi irányelv).

¹⁰⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve (2009. november 30.) a vadon élő madarak védelméről (Madárvédelmi irányelv).

¹⁰⁵ 2011/92/EU irányelv 3. cikk (1) bekezdés

lakosságra és az emberi egészségre; a földterületre, a talajra, a vizekre, a levegőre és az éghajlatra; az anyagi javakra, a kulturális örökségre és a tájra; és a **felsorolt tényezők közötti kölcsönhatásokra is.**

A KHV irányelv törzsszövegén túl az irányelv mellékletei¹⁰⁶ is mind kiemelik, hogy a természeti erőforrások, különösen a talaj, a földterület, a vizek és a biológiai sokféleség igénybevételére vonatkozó információk megadása kötelező a projektgazdának a hatásvizsgálati eljárás során a projekt jellemzői, valamint annak a környezetre gyakorolt várható jelentős hatásai körében.

A KHV irányelv 2014. évi módosítása során¹⁰⁷ cél volt, hogy a jelentősebb volumenű beruházások indulása előtt elkészítendő környezeti hatástanulmányok legyenek egyértelműbbek, továbbá legyenek tekintettel a biodiverzitás fenntartására és az éghajlat változására, továbbá a nyilvánosság bevonásával készüljenek. A jogszabály-módosítás azt is próbálta garantálni, hogy a projektek engedélyezésében e tekintetben ne játsszon szerepet az engedélyezők érdeke, hanem az egészség és a környezet védelme érdekében magasabb, közérdekű szempontok érvényesüljenek. A környezeti hatástanulmányoknak számításba kell venniük olyan új környezetvédelmi szempontokat, mint a fajok sokszínűségének megőrzése és az éghajlatváltozás.

A KHV irányelv 3. cikke és mellékletei korábban csak az állat- és növényvilágra utaltak, amelyet fent jelzett 2014-es módosítások egészítették ki a „biodiverzitásra” gyakorolt hatások értékelésével. A biodiverzitás a fajokon túl, a fajok közötti kölcsönhatásokra és változatosságra, valamint a fajokon belüli, továbbá a fajok és az ökoszisztémák közötti változékonyságra utal, ez tehát sokkal tágabb fogalom, mint a korábbi volt. Ez a változás összhangban van az EU egyes természetvédelmi intézkedéseivel, többek között a biológiai sokféleséggel kapcsolatos stratégiákkal, cselekvési tervekkel.

A KHV irányelvbe a 2014. évi módosítás a természeti erőforrások felhasználásával kapcsolatos hatások vizsgálatára vonatkozó új elemeket is beépített. A KHV irányelv előírja, hogy a beruházó értékelje a tervezett tevékenység természeti erőforrás felhasználását és használatukból/kimerülésükből eredő hatásait. Ebben az összefüggésben az irányelv előírja, hogy mérlegelni kell az erőforrások fenntarthatóságát, különös tekintettel a földre, a talajra, a vízre és a biológiai sokféleségre, valamint az energiára. A módosítás által a beruházóknak nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a természeti erőforrások elérhetőségének megőrzésére, az emberi tevékenységhez szükséges erőforrások biztosítására.

Fentiek alapján látható, hogy a KHV irányelv hatályos szövege alapján a beruházóknak és az engedélyező hatóságnak **már most is megfelelően vizsgálniuk kell a projekt természetre, biológiai sokféleségre, természeti erőforrásokra, és az irányelvben felsorolt tényezők közötti kölcsönhatásokra irányuló hatásait. Az ökoszisztéma és az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése szó szerint nem szerepel a KHV irányelvben, azonban a fent felsoroltakba az is beleértendő.** Ezt támasztják alá a KHV irányelv kapcsán kiadott Európai Bizottsági útmutatók is.¹⁰⁸

A World Resources Institute által kiadott „Ecosystem Services – A Guide for Decision Makers” című útmutató¹⁰⁹ hangsúlyozza, hogy az emberi jól-lét és a hosszú távú gazdasági siker az ökoszisztéma-szolgáltatásoktól, a természetből nyújtott előnyöktől függ. A fenntarthatósági, ökoszisztéma-értékelési megközelítést alkalmazó beruházások stabilabbak lehetnek az ilyen megközelítést nem alkalmazó, rövid távú megtérülési szempontokat előtérbe helyező beruházásokhoz képest.

Az Európai Bizottság 2013-ban kiadott „*Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Environmental Impact Assessment*” című útmutatója¹¹⁰ szerint **a biodiverzitás által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat is a projekt részének kell tekinteni, hiszen támogathatják a fejlesztés céljait, és segíthetik a megvalósítását.** Például, ha a tervezett beruházás célja egy lakópark létesítése, akkor a fejlesztés értékét növelheti, ha van a lakóingatlanokhoz közel helyi zöldfelület. A zöldfelület által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások (pl.: rekreációs terület, a helyi városi környezethez

¹⁰⁶ KHV irányelv II. melléklet 1. b. pont, III. melléklet 1. c. pont, IV. melléklet 1. c. pont, IV. melléklet 5. b. pont

¹⁰⁷ Az egyes köz-és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2011/92/EU irányelv módosításáról szóló 2014/52/EU európai parlamenti és a tanácsi irányelv - <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20140307IPR38405/szigorubb-lesz-a-kornyezeti-hatasvizsgalat>

¹⁰⁸ <https://ec.europa.eu/environment/eia/eia-support.htm>

¹⁰⁹ https://files.wri.org/d8/s3fs-public/pdf/ecosystem_services_guide_for_decisionmakers.pdf

¹¹⁰ <https://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/EIA%20Guidance.pdf>

képest hűvösebb hőmérséklet biztosítása) további hozzáadott értéket adnak a beruházáshoz. Ha elismerjük, hogy egy projekt az ökoszisztéma-szolgáltatásoktól, és ezáltal a biológiai sokféleségtől is függ, akkor maga a beruházás is sokkal hatékonyabb lehet, továbbá a biológiai sokféleséggel kapcsolatos szakpolitikai célkitűzéseket is teljesíti. **A beruházások ökoszisztéma-alapú megközelítésével lehetőség nyílik a területek ellenálló képességének növelésére, az ökoszisztémák és az emberek sebezhetőségének csökkentésére, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás elősegítésére.**

A „*Guidance on the preparation of the Environmental Impact Assessment Report (Directive 2011/92/EU as amended by 2014/52/EU)*” című¹¹¹ EU Bizottság által 2017-ben kiadott útmutató szerint a beruházóknak számos kulcskérdéssel kell foglalkozniuk a biológiai sokféleséggel kapcsolatban. Ide tartozik például az ökoszisztéma-szolgáltatások leromlása, az élőhelyek elvesztése és degradációja, a fajok sokféleségének és a genetikai sokféleség elvesztése. Ezen kívül, amennyiben a beruházás a Natura 2000 területekre várhatóan jelentős hatást gyakorol, akkor a KHV részeként Natura 2000 vizsgálatot is kell végezni.

5.3.2. A KHV hazai szabályai

A KHV irányelv alapján a Kvt. 68. § (1) bekezdése szerint a környezetre jelentős, illetve várhatóan jelentős mértékben hatást gyakorló tevékenység megkezdése előtt környezeti hatásvizsgálatot kell végezni. A környezeti hatásvizsgálat eredményeit a kérelmezőnek környezeti hatástanulmányban kell bemutatnia. A környezeti hatástanulmányban vizsgálni szükséges a tervezett tevékenység nélküli alapállapotot és a rendelkezésre álló műszaki tervek figyelembevételével számítani, becsülni szükséges a tevékenység várható környezeti hatásait az építés, üzemeltetés és a felhagyás időszakában.

A környezeti hatásvizsgálat tehát egy módszer és eljárás, melynek eredményeképpen arra kapunk választ, hogy a tervezett beruházás milyen valószínűsíthető környezeti kockázattal jár, és e kockázatokat hogyan próbálhatjuk meg csökkenteni. Amennyiben a jogszabályban meghatározott tevékenység megkezdése környezeti hatásvizsgálat elvégzéséhez kötött, annak részeként természeti állapotfelmérést is kell készíteni, amelynek elvileg magába kellene foglalnia az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét is.

A környezeti hatástanulmány a hatásvizsgálat mint eljárás kézzelfogható dokumentuma, egyben a vizsgálódások összefoglalása. Jogi szempontból nézve a hatásvizsgálat nem más, mint valamely engedélyezési eljárás nem egyetlen, de meghatározó jelentőségű része, amely egyúttal feltételeket is magában foglalhat. A környezeti hatásvizsgálat meghatározott tevékenységekhez kapcsolódik, azok környezetvédelmi engedélyezése feltételeként. A tevékenységek meghatározása a részletes szabályokat adó kormányrendelet¹¹² mellékletében szereplő listák, felsorolás alapján történik, minden esetben arra figyelemmel, hogy a környezetre jelentős, illetve várhatóan jelentős mértékben hatást gyakorló tevékenység megkezdése előtt környezeti hatásvizsgálatot kell(jen) végezni. A hatásvizsgálati eljárás lefolytatásának kötelezettsége az új létesítményekre, tevékenységekre terjed ki, valamint azok jelentős módosítására.¹¹³

A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló **314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet (a továbbiakban: KHV Kr.) értelmében a környezeti hatásvizsgálati eljárás kiterjed a környezeti hatásvizsgálat-köteles tevékenységnek az élővilágra, a biológiai sokféleségre, a tájra, a földre, a levegőre, a vízre, az éghajlatra, az épített környezetre és a kulturális örökség elemeire, a környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére** gyakorolt hatásainak az ügyek egyedi sajátosságainak figyelembevételével történő meghatározására, valamint a tevékenység ennek alapján történő engedélyezhetőségére.¹¹⁴ A KHV irányelv 2014. évi módosításának

¹¹¹ https://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/EIA_guidance_EIA_report_final.pdf

¹¹² A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet (a továbbiakban: KHV Kr.)

¹¹³ Bándi Gyula: Környezetjog (Budapest, 2014), Szent István Társulat

¹¹⁴ KHV Kr. 6. § (1) bekezdés

magyar jogszabályrendszerbe történő beépítése megtörtént, ennek megfelelően a KHV Kr. már tartalmaz bizonyos szintű biodiverzitás-védelmi előírásokat is.

A KHV Kr. mellékletei¹¹⁵ – az irányelvhez hasonlóan – a természeti erőforrások, különösen a talaj, a földterület, a vizek és a biológiai sokféleség, védelme érdekében számos előírást tartalmaznak a beruházók számára.

Amennyiben a beruházás a Natura 2000 területekre várhatóan jelentős hatást gyakorol, akkor a KHV részeként Natura hatásbecslést is kell készíteni.¹¹⁶

A KHV Kr. szövegéből észrevehető, hogy sok helyen foglalkozik a biodiverzitás, a természeti erőforrások védelmével, azonban - ahogy a javaslat elején található fogalom-meghatározásban kifejtettük - ez nem teljesen ugyanaz, mintha az ökoszisztéma, illetve az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének kötelezettségét írná elő. A biodiverzitásra, az élővilágra gyakorolt hatások vizsgálata a jogszabályok alapján kötelező, de az ökoszisztéma és az általa nyújtott, emberek számára is létfontosságú szolgáltatásokra vonatkozó értékelést a KHV Kr. ténylegesen nem írja elő.

A beruházások környezeti hatásvizsgálata során a legfontosabb eldöntendő kérdés az, hogy adott emberi tevékenység gyakorlása miatt kialakuló új környezetállapot elfogadható-e vagy sem számunkra, amelynek megítéléséhez adott esetben szükség lehet az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére is.

6. A Nemzeti Ökoszisztéma-Szolgáltatások Térképezése és Értékelése Projekt (NÖSZTÉP) eredményeinek összefoglalója

A BDS 2020 második célkitűzéséhez (Az ökoszisztémák és az általuk biztosított szolgáltatások fenntartása és helyreállítása) kapcsolódó 5. intézkedés előírta az Európai Unió tagállamai számára, hogy térképezzék és értékeljék a területükön található ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat.

Az Agrárminisztérium, mint konzorciumi vezető koordinálta a „*közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU biológiai sokféleség stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok*” tárgyú KEHOP projektet, amelynek finanszírozásában végezték el a NÖSZTÉP projektet. A NÖSZTÉP projekt 2016-2020 közti időszakban zajlott és mostanra eljutott odáig, hogy elkészült az ökoszisztéma-szolgáltatás alaptérkép, amely 2019 óta nyilvános felületen is hozzáférhető. „*A bázisév 2015, de a felhasznált adatbázisok köre tartalmazza a 2017. évre vonatkozó Sentinel optikai és radar űrfelvételeket is.*”¹¹⁷ Az ökoszisztéma-szolgáltatás alaptérkép teljes térbeli lefedettséget biztosít az országra, amelyben elsődlegesen a természetközeli területek megjelenítése valósult meg, de megjelennek benne az agrár és a városi területek is. Az alaptérkép elkészítésénél „alulról építkező” térképezési modell valósult meg, amely egyrészt a valós állapotot minél jobban tükröző, már meglévő tematikus adatbázisokra támaszkodik, másrészt a távérzékelés módszereire alapozva kiegészíti és pontosítja ezeket.

A NÖSZTÉP projekt keretében az elmúlt 4 évben lefektették az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének koncepcionális keretrendszerét, a módszertani megközelítéseket, a vizsgált ökoszisztéma-szolgáltatások kiválasztásának (priorizálás) menetét, az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének módszertani megalapozását, tisztázták a fogalmi kérdéseket és az elméleti hátteret.¹¹⁸

A NÖSZTÉP célja a Magyarország szempontjából leginkább fontosnak és relevánsnak tartott ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése és térképezése. Az egyes ökoszisztéma-szolgáltatások elemzése és értékelése mellett kutatták azt a kérdést is, hogy ezek a vizsgált szolgáltatások együtt, a térben meghatározott helyen hogyan érvényesülhetnek egymás mellett. A projekt egyéb mellett az alábbiak megvalósulását tette lehetővé:

- az európai szintű rendszerekhez illeszkedve 2019-ben elkészült Magyarország ökoszisztéma-alaptérképe, amely teljes térbeli lefedettséget adva, országos szinten mutatja meg ökoszisztémáink

¹¹⁵ KHV Kr. 4. melléklet 1. c) pont, 5. melléklet 1. b) pont, 6. melléklet 4 af), ag) pont

¹¹⁶ Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Natura 2000 Kr.) 10. § (5) b) pontja alapján.

¹¹⁷ <http://alapterkep.termeszetem.hu/>

¹¹⁸ <http://www.termeszetem.hu/hu/okoszisztema-szolgáltatások/eredmények>

elhelyezkedését, kiterjedését, gyakoriságát. Ez alapot biztosít az ökoszisztéma-állapot és az ökoszisztéma-szolgáltatások országos léptékű értékeléséhez és térképezéséhez, a zöldinfrastruktúra jelenlegi állapotának, szerkezetének felméréséhez, valamint a fejlesztések tervezéséhez.

- számos mutató kidolgozásával elkészült a hazai ökoszisztémák állapotértékelésének módszertana, valamint a rendelkezésre álló adatok felhasználásával megtörtént az állapotértékelés és térképezés.
- elkészült 12 kiválasztott ökoszisztéma-szolgáltatás (pl.: beporzás, klíma-szabályozás, mikroklíma-szabályozás, árvíz kockázat-csökkentés, rekreáció) értékelésének és térképezésének módszertana, amelynek megfelelően egy négy szintű kaszkádrendszer mentén (ökoszisztémák állapota, potenciális szolgáltatás-nyújtó képesség, tényleges szolgáltatások és jól-lét) értékelték a kutatók az ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat természeti, társadalmi, valamint bizonyos esetekben gazdasági mutatók, indexek és térképezésük segítségével.
- jövőkép-elemzések segítségével bemutatásra került természeti környezetünk néhány, különböző irányú lehetséges változása és az ökoszisztéma-szolgáltatások potenciálja.

A NÖSZTÉP projekt során a kutatók feltárták, hogy milyen szinergiák és csereviszonyok (trade-off) hatnak, hol vannak olyan területek, ahol jelentős az ökoszisztéma-szolgáltatások száma és értéke (magas a terület multifunkcionalitása), hol alacsony ez az érték és ezek a mutatók milyen mintázatot adnak országosan. A többféle módszer (cluster analízis, hot spot elemzések stb.) használata számos új választ ad a feltett kérdésekre. A párhuzamosan végzett értékelések eredményeinek szintézise lehetővé teszi, hogy tájhasználati alternatívákat mérlegeljenek, valamint annak fényében, hogy adott ponton mely ökoszisztéma-szolgáltatások mennyire hangsúlyosak, akár kezelési/gazdálkodás/tájhasználati döntések is megalapozhatók. A projekt során elvégzett ökoszisztéma alapú értékelések és elemzések tudományos alapot, fontos szakmai háttérrel adnak a döntéshozatal folyamatához, az eredmények közigazgatásban történő felhasználásához.¹¹⁹

Az ökoszisztéma-szolgáltatások és a biológiai sokféleség között az eddigi ismereteink szerint pozitív összefüggés van, minél nagyobb a biodiverzitás valamely összetevője, annál szélesebb körű az adott ökoszisztéma-szolgáltatás.¹²⁰ Stabil, jó állapotú, diverz ökológiai rendszerek szükségesek ahhoz, hogy az emberi jól-lét különböző tényezőit – tiszta levegőt, vizet stb. – szolgáló nagy számú szolgáltatást biztosítsák.

A NÖSZTÉP projekt résztvevői által végzett kiemelkedő munka következtében jelentős mértékű érdemi előrelépés történt az ökoszisztéma-szolgáltatások térképezése és értékelése területén, így a napvilágot látott számos módszertani újítás, elemzés és szintézis alapján a stratégiai keretek meghatározása, az eredmények ágazati integrálása, a jogszabályi előírások körének megállapítása, jogszabály-alkalmazási útmutatók kidolgozása is megkezdődhet. A projekt eredményei nélkül erre aligha lenne lehetőség.

A fent jelzett KEHOP projekt keretein belül megvalósult a **zöldinfrastruktúra fejlesztési elem is**, amely meghatározta a hazai zöldinfrastruktúra megőrzését és fejlesztését megalapozó stratégiai kereteket. A kutatók az ökoszisztéma-alaptérkép és annak kapcsolódó rétegei segítségével, hosszas adatgyűjtést követően kidolgozták a zöldinfrastruktúra országos szintű digitális térképi adatbázisának munkaverzióját is. Az országos léptékű munkával párhuzamosan – lényegéből fakadóan eltérő módszertannal, az automatizált térinformatikai módszerek mellett terepi felmérésekre és manuális módszerekre támaszkodva – elindult a helyi szintű, több mintaterületet érintő zöldinfrastruktúra-felmérés, kategorizálás és állapotértékelés is.¹²¹ **A zöldinfrastruktúra-hálózat kialakítása, fejlesztése folytán lehetőség nyílik arra, hogy meghatározzák mely ökoszisztémák, területek helyreállítására lenne szükség ahhoz, hogy a lehető legmagasabb szintű ökoszisztéma-szolgáltatások elérhetővé váljanak.** Ehhez kapcsolódóan az építési törvény (Évt.) és végrehajtási rendelete (OTÉK)¹²² fogalom-

¹¹⁹ <http://www.termeszetem.hu/hu/documents/categories/okoszisztema-szolgalatasi-szakmai-anyagok>

¹²⁰ <http://www.termeszetem.hu/hu/okoszisztema-szolgalatasi-tanulmanyok>

¹²¹ <https://termeszetem.hu/hu/zoldinfrastruktura/feladatok-3>

¹²² Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, a továbbiakban: Évt., 2. § 48. pont; Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet, továbbiakban OTÉK, 9. §;

és szabályrendszere 2021-ben kibővült a **települési zöldinfrastruktúra fogalmával**: „*jellemzően zöld- vagy vízfelülettel borított területek széles körű ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújtó, stratégiaileg tervezett hálózata, amely a településtervben kerül meghatározásra, és az életminőség javítását, az egészség-, a környezet-, a természet- és a tájvédelem biztosítását szolgálja.*” **A zöldinfrastruktúra-területek multifunkcionális erőforrások sokoldalú ökoszisztéma-szolgáltatásokkal.** Az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása, fejlesztése a zöldinfrastruktúra – fenntarthatóság alapelvei szerint történő – stratégiai tervezésével, fejlesztésével és kezelésével biztosítható.

7. Jogalkotással kapcsolatos javaslatok

Az előző fejezetekben kifejtettek összegzéseként elmondható, hogy a Tvt.¹²³ szerint a biológiai sokféleség megőrzése érdekében **az ökoszisztémák és ökoszisztéma-szolgáltatások állapotfelmérésének, térképezésének és értékelésének eredményét szükséges az egyes szakpolitikai stratégiai tervdokumentumok előkészítése, valamint megvalósítása során figyelembe venni.**

Ezen túlmenően a Tvt. általános, törvényi szintű rendelkezésként mondja ki¹²⁴, hogy a **környezeti hatásvizsgálat részeként természeti állapotfelmérést kell végezni, amely magában foglalja az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét is.** Ebből következően a környezeti hatásvizsgálat köteles tevékenységek során a Tvt. alapján el kellene végezni az ökoszisztéma-szolgáltatások felmérését is, továbbá annak eredményét be kellene építeni az eljárásba.

Azonban sem a Tvt., sem más jogszabály nem határozza meg részletesen, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások felmérését kinek kellene elvégeznie, az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének eredményét milyen eljárásban, milyen szabályok alapján, mely szerv és hogyan vegye figyelembe.

Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó törvényi előírások igen tág teret adnak a szubjektív, akár tetszőleges jogértelmezésnek. A részletszabályok hiánya miatt így alkalmanként az is felmerülhet, hogy egyes eljárásokban nem veszik kellően figyelembe az Alaptörvény P) cikke által a nemzet közös örökségébe sorolt értékek védelmére vonatkozó szempontokat. Amennyiben a törvényi előírások nem tudják rendeltetésüket teljes mértékben betölteni a megfelelő jogi részletszabályok hiánya okán, az a jogbiztonság sérelméhez vezethet. Még egyszer szükséges hangsúlyoznom – a 3. alapjogi fejezetben részletesen kifejtettek szerint –, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében szabályozott jogállamiság követelményéből kiindulva, az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A megfelelő eljárási garanciák, részletszabályok nélkül működő eljárásokban a jogbiztonság sérelmet szenvedhet. Az Alkotmánybíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a jogalkotói aktus meghozatalakor **különös figyelmet kell fordítani a szabályozás teljességére és a lehetőségeihez képesti hézagmentességére.**¹²⁵

Az 5. fejezetben kifejtett jogszabály-elemzés alapján, a Tvt.-ben rögzített **ökoszisztéma-szolgáltatások felmérésére és értékelésére vonatkozó kötelezettségek részleteinek meghatározását leginkább az SKV kötelezettség alá tartozó tervek és programok környezeti vizsgálatára, illetve a KHV kötelezettség körébe tartozó beruházások engedélyezési eljárására vonatkozó részletszabályok pontosításával lehetséges megoldani**, mert ezek az eljárások hivatottak arra, hogy a környezeti elemekre, illetve a környezeti elemek rendszereire gyakorolt hatásokat felmérjék és értékeljék. A részletszabályok megalkotásán túl elengedhetetlen a jogalkalmazást segítő intézkedések megtétele. Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének országos módszertana mellett területi, helyi, beruházási szinten is alkalmazható **egységes módszertan kidolgozására, illetve alkalmazási útmutató készítésére lenne szükség ahhoz, hogy a jogszabályi rendelkezések gyakorlati megvalósítása biztosított legyen. A kidolgozandó útmutatóban lehetne meghatározni, hogy milyen metódussal vizsgálják az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelését egy kisebb (településrésze, pár ingatlanra irányuló) tervnél vagy beruházásnál, illetve egy nagyobb léptékű (országos, vagy több megyét magába foglaló) fejlesztésnél.** Az SKV és a KHV hatékonyságát egyaránt növeli a különböző

¹²³ Tvt. 79/A. §

¹²⁴ Tvt. 79. § (2) bekezdés d) pontja

¹²⁵ 16/2015. (VI. 05.) AB határozat

környezetvédelmi, természetvédelmi értékelési módszerek alkalmazása, így a környezeti hatásvizsgálati eljárás, illetve a környezeti vizsgálat minőségének javulásához is hozzájárulhat, hogyha az ökoszisztéma-megközelítést integrálnák ezen eljárásokba. Az ökoszisztéma-szolgáltatások jogszabályokban biztosított értékelése által a környezetvédelem, természetvédelem magasabb szintje valósulna meg, támogatva az ésszerű alternatívák kidolgozását és értékelését is.

Fentiek alapján, az NBS 2030 és az NTA 2026 célkitűzéseire igazodva, a NÖSZTÉP projekt eredményei alapján, a biológiai sokféleség és az ahhoz kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatások hosszú távú megőrzése és helyreállítása céljából szükséges jogi szabályozók felülvizsgálata tárgyában további lépéseket tartok szükségesnek.

Első körben alapvetően két jogszabály¹²⁶ tekintetében javasolható – a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményének érvényesülése érdekében is – az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal kapcsolatos szabályozás pontosítása és kiegészítése, hogy az előírások biztosítsák a megfelelő részletezettség, egyértelműség, beazonosíthatóság és alkalmazhatóság követelményeit. Alapvető cél, hogy a környezeti hatások vizsgálatát az alkotmányos kereteknek megfelelően, hatékony és átlátható rendszerben végezzék el, az ökoszisztéma-szolgáltatásokra kiterjedően, egyértelmű, jól alkalmazható jogszabályi rendelkezések alapján.

Annak érdekében, hogy már a tervek, programok elfogadása során tisztázásra kerüljön, milyen természeti erőforrások, ökoszisztémák érintettek, az azok által nyújtott szolgáltatásokra milyen hatást gyakorol a terv, program elfogadása, ezért egyrészt **az SKV Kr. mellékleteiben található szempontok közé javaslom beépíteni az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó előírásokat** (lásd részletesen a 7.1 alfejezetben) is. Mindezek révén az ökoszisztéma-szolgáltatások erodálása, minőségének, mennyiségének csökkenése már a tervezés szintjén minimalizálható lehet. A megvalósítás érdekében szükséges lenne úgy pontosítani az SKV Kr.-t, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése a környezeti értékelés rendszerében a tervezők, szakértők, hatóságok számára egyértelmű legyen.

Másrészt annak érdekében, hogy a biológiai sokféleségre és a kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatás már a beruházások tervezése, engedélyezése során feltárásra kerüljön, a **Tvt.-ben rögzített jogszabályi felhatalmazás¹²⁷ alapján, javaslom pontosítani a környezeti hatástanulmány általános tartalmi követelményeit, valamint a környezeti hatásvizsgálati eljárás szabályait az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó követelmények tekintetében** (lásd részletesen a 7.2. alfejezetben). A KHV Kr. módosításának javaslata arra irányul, hogy az egyes beruházásokhoz kapcsolódó ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt esetleges káros hatások megelőzése, minimálisra csökkentése és mérséklése, illetve az általuk okozott társadalmi és gazdasági hatások enyhítése ténylegesen megvalósulhasson az Alaptörvény B) és P) cikkében foglalt elvárásoknak megfelelően.

7.1. A stratégiai környezeti vizsgálatra vonatkozó részletes javaslatok

A hatályos jogszabályok számos helyen utalnak a biológiai sokféleségre, a természeti rendszerekre, az élővilágra gyakorolt hatások vizsgálatára, azonban nem garantált, hogy mindezek egyértelmű kötelezettséget jelentenek a terveket, programokat készítő, illetve elfogadók számára. A környezeti értékelést készítő szakértők, illetve a terveket, programokat elfogadó szervek számára is követhetőbb lenne, **ha a jogszabály egyértelműen kimondaná, mit kell vizsgálni az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal kapcsolatban.** A jogszabályi előírásokon túl útmutatókban lehetne pontosítani ennek részletes tartalmi követelményeit, módszertanát. Bármilyen jogalkotási lépés csak akkor lehet hatékony, ha az elbírálói oldalon is felkészült szakemberek vannak. A vizsgálati dokumentációkat készítő tervezők, a tervet elfogadók, illetve a beruházást engedélyező szervek, hatóságok részére olyan részletes útmutatót lenne szükséges alkotni, amely meghatározza, hogy milyen döntési kritériumokat vegyenek figyelembe

¹²⁶ SKV Kr. és a KHV Kr.

¹²⁷ Tvt. 79. § (2) bekezdés d) pont

az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése során. E tekintetben a beruházók, tervezők, hatósági szakemberek, döntéshozók továbbképzésére is szükség lenne.

Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó konkrét szempontokat az SKV eljárás több fázisába is integrálni lehetne. Így a várható jelentős hatás megállapítása során (SKV Kr. 4. § és 2. számú melléklet), illetve a terv vagy program várható környezeti és egészségi hatásainak értékelése során (SKV Kr. 7-8. § és 4. számú melléklet).

Az SKV Kr. 2. számú melléklete sorolja fel azokat a szempontokat, melyeket figyelembe kell venni a terv, illetve program megvalósítása következtében várható környezeti hatások jelentőségének meghatározásához. A jogszabály alapján jelentős lehet a hatás a terv, illetve program vagy a hatások és a hatásterület jellemzői alapján abban az esetben is, ha a terv, illetve program számottevő mértékben keretet szab egy-egy tevékenység természeti erőforrás felhasználásának mértékére, helyére, elosztására vonatkozóan. **A természeti erőforrások vizsgálatán túl azonban szükség van a természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatások vizsgálatára is, ezért javaslom az SKV Kr. 2. számú melléklet 1. a) pontjának kiegészítést.**

Az SKV Kr. 4. számú melléklete írja le a környezeti értékelés általános tartalmi követelményeit, amely kifejti, hogy a terv, illetve program, valamint a változatok megvalósítása környezeti hatásainak és következményeinek feltárását el kell végezni. A környezeti értékelésben ismertetni kell a jelenlegi környezeti helyzet releváns, a tervvel, illetve programmal összefüggésben lévő elemeit. Az értékelésben fel kell tárnunk a terv, illetve program megvalósulása nyomán közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezőket, okokat, különös tekintettel azokra a tervelemekre, tervezett intézkedésekre, amelyek természeti erőforrás közvetlen igénybevételét jelentik. **Javaslom, hogy a jogszabály ne csak a természeti erőforrások közvetlen igénybevételére vonatkozó információk feltárását írja elő, hanem a természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatásokra gyakorolt hatásokat is, ennek megfelelően szükségesnek találom az SKV Kr. 4. számú melléklet 3.5.1. pontjának kibővítését.**

Javasolom továbbá az SKV Kr. 4. számú melléklet 3.5.2. pont megfelelő kiegészítését is oly módon, hogy kiszűrhetőek legyenek a tervek, illetve programok által előidézett azon társadalmi, gazdasági folyamatok, amelyek olyan befektetői, termelői vagy fogyasztói magatartást váltanak ki, vagy támogatnak, illetve egyéb olyan tendenciákat erősítenek, amelyek a természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatások túlzott igénybevételére ösztönöznek.

Az SKV Kr. 4. számú melléklete 3.6. pontja részletesen felsorolja, hogy a terv vagy a program megvalósítása esetén a környezetet érő várható hatások előrejelzése milyen környezeti elemekre¹²⁸ terjedjen ki. E körben a környezeti következmények előrejelzése során ki kell térni a környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, a biodiverzitásra gyakorolt hatások leírására. **Javasolom továbbá az SKV Kr. 4. számú melléklet 3.6.1.2. pont kiegészítését is a természeti (ökológiai) rendszerek és a biodiverzitás által nyújtott szolgáltatásokra gyakorolt hatások vizsgálatával.** Különösen azért is indokolt a jogszabály fentebb javasolt pontosítása, mert a környezeti vizsgálat részeként az emberek egészségi állapotában, életminőségében fellépő változásokat is vizsgálni kell, amelyről nem kaphatunk reális képet anélkül, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatásra gyakorolt hatásokat vizsgálnánk.

7.2. A környezeti hatásvizsgálatra vonatkozó részletes javaslatok

A KHV Kr. 4. számú melléklete sorolja fel az előzetes vizsgálati dokumentáció tartalmi követelményeit. A környezethasználó az előzetes vizsgálati dokumentációban a tervezett tevékenység környezeti hatásainak szempontjából értékeli azokat a jelentős környezeti információkat, amelyek a hatásterület, illetve az ott folytatott korábbi tevékenységek vizsgálata nyomán rendelkezésére állnak vagy általa beszerezhetőek (a továbbiakban: megalapozó információk).

A környezetvédelmi hatóság az előzetes vizsgálati eljárás során hivatalból is értékeli azokat a megalapozó információkat, amelyeket az előzetes vizsgálati dokumentáció nem tartalmaz, de

¹²⁸ SKV Kr. 4. számú melléklet: „3.6.1.1. a környezeti elemekre (földre, levegőre, vízre, élővilágra, épített környezetre, ez utóbbi részeként az építészeti és régészeti örökségre),”

rendelkezésre állnak.¹²⁹ A megalapozó információk összegyűjtése és értékelés során a jogszabály külön előírja, hogy a tevékenység telepítése, működése, felhagyása során **az egyes környezeti elemekre várhatóan gyakorolt hatások előzetes becslése megtörténjen.** A hatások becslése során figyelembe kell venni és ismertetni kell többek között a védett természeti területet, barlangot, Natura 2000 területet, és a terület természetvédelmi státuszától függetlenül a védett fajokat érintő hatásokat, a tájra (a táj szerkezetére, használatára, jellegére és a tájképre) gyakorolt hatásokat.

A jogszabály ugyan előírja a kiemelt természetvédelmi státuszú területekre és védett fajokra gyakorolt hatások vizsgálatát, azonban nem tér ki arra, hogy a beruházási területen található ökoszisztémákra, élőhelytípusokra, illetve az ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatásokat ismertesse. Annak ellenére, hogy a tervezett beruházás által érintett területen nem található védett természeti terület, Natura 2000, vagy bármilyen más kiemelt védelmi kategóriájú terület, még lehet a beruházásnak jelentős környezeti, természeti hatása például a termőföldre, a talajra, mint ökoszisztémára, illetve a talajfedés által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokra (mint élelemforrás; potenciális gyógyszer és más termékek biztosítása; vízmegtartó és vízadó, szűrő és tisztító funkció; szennyező anyagok átalakításának képessége; káros anyagok hatásának csökkentése; mikroklíma, illetve éghajlatváltozás szabályozása; történelmi emlékek és kulturális örökség megőrzője stb.).¹³⁰

Az Alaptörvényben rögzített általános biodiverzitás-védelmi kötelezettségeknek akkor lehet megfelelni, ha a kiemelt védelmi jellegén túl, a biológiai sokféleségre vonatkozó információk már ebben a fázisban összegyűjtésre kerülnek. Amennyiben a beruházó (illetve az előzetes vizsgálati dokumentációt készítő természetvédelmi, tájvédelmi szakértő) már az előzetes vizsgálati dokumentáció készítésekor összegyűjti a rendelkezésre álló élőhely-térképeket, felszínborítási térképeket, feltárja az ökoszisztémákat veszélyeztető fő tényezőket, elemzi a beruházás által ezen ökoszisztémák állapotára gyakorolt lehetséges hatásokat, úgy sokkal inkább biztosíthatóak az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó nemzetközi és uniós szinten előírt elvárások, illetve az Alaptörvény szerinti biodiverzitás-védelmi kötelezettségek teljesítése.

Fentiek érdekében **javaslom a KHV Kr. 4. számú melléklet 1. f) pontját kiegészíteni és az előzetes vizsgálati dokumentáció és a konzultációs kérelem tartalmi követelményei közé beépíteni a területen jellemző ökoszisztémákra, illetve a terület által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatások ismertetését.**

Az eljárás következő lépése a környezeti hatásvizsgálat szükségességének eldöntése, amelynek szempontjait a KHV Kr. 5. számú melléklete tartalmazza. Igen összetett elemzést igényel annak eldöntése, hogy a tervezett tevékenység feltételezhetően jelentős hatás gyakorol-e a környezetre. Ennek során a jogszabály szerint számos tényezőt figyelembe kell venni. A tevékenység és a kapcsolódó műveletek, létesítmények jellemzői között vizsgálni kell, hogy más természeti erőforrás – különösen a talaj, a földterület, a vizek és a biológiai sokféleség – igénybevétele vagy használata korlátozásának milyen nagysága van a tervezett tevékenység megvalósulása esetén. Az egyértelműség kedvéért **javaslom a KHV Kr. 5. melléklet 1. b) pontját kiegészíteni a terület által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások igénybevétele vagy használata korlátozásának nagyságára vonatkozó követelménnyel is.**

A KHV Kr. 5. melléklete alapján külön vizsgálni szükséges a várható környezeti hatások jellemzőit, figyelembe véve többek között a hatások összetettségét, tartósságát, gyakoriságát, visszafordíthatóságát, illetve a végső hatásviselőket (embert, természeti rendszereket) érő kedvezőtlen vagy zavaró hatások mértékét is. E körben is javasolható a jogszabály szövegének egyértelműsítése, hogy mindenki számára nyilvánvaló legyen, miszerint az emberi élethez, jól-léthez elengedhetetlen ún. ökoszisztéma-szolgáltatásokat is figyelembe kell venni. **Ennek megfelelően javaslom a KHV Kr. 5. melléklet 3. h) pontját kiegészíteni az ökoszisztéma-szolgáltatásokat érő kedvezőtlen vagy zavaró hatások mértékének vizsgálatával.**

¹²⁹ KHV Kr. 3. § (2a) bekezdés

¹³⁰ Dr. Pump Judit 2021. november 17-i műhelytalálkozón tartott előadása alapján

A KHV Kr. 6. számú melléklete tartalmazza a helyszíni vizsgálatokkal alátámasztott környezeti hatástanulmány tartalmi elemeit. A várható környezeti hatások becslése és értékelése tekintetében ki kell térni a bekövetkező környezeti állapotváltozások jellemzése körében az érintett környezeti elem vagy rendszer védettségének; környezet-, természet- vagy tájvédelmi funkcióinak megváltozására; a veszélyeztetett vagy várhatóan károsodó, megsemmisülő természeti és épített környezet értékeinek, rendszereinek ritkaságára, pótolhatóságára; a veszélyeztetett vagy várhatóan károsodó, megsemmisülő természeti erőforrások pótolhatóságára is. **Javaslom továbbá, hogy a környezeti hatástanulmány tartalmi elemei közé kerüljön be a természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatások funkciójában bekövetkező változások, illetve a természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatások pótolhatóságának vizsgálata is.**

A beruházók, szakértők számára azt is egyértelműsíteni kell, hogy a természeti erőforrások ritkasága, veszélyeztetettsége, megsemmisülése, pótolhatósága vizsgálata körében nem csupán az ásványi anyagokra, hanem – visszautalva az alapfogalmakra – az összes környezeti elemre (a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet) ki kell térni, továbbá a természeti erőforrások által az ember számára kínált szolgáltatásokat is elemezni szükséges.

A jogalkotási javaslatban foglaltak megvalósulásának esetére vonatkozó hatások tekintetében elmondható, hogy azok nem növelik indokolatlanul sem a tervezők, sem a beruházók, sem pedig a hatóságok adminisztratív terheit, mivel az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó elemzések a meglévő SKV, KHV eljárások rendszerén belül elkészítendő dokumentációk élővilág-védelmi, illetve a társadalmi, gazdasági hatások fejezetét egészítenék ki csupán, nem igényelnék új dokumentáció készítését. A jogalkotási javaslatban foglaltak teljesítéséhez nem szükséges más szakértőt megbízni, mert az SKV, KHV dokumentációt készítő természetvédelmi és tájvédelmi szakértői jogosultsággal rendelkező szakértők ugyanúgy el tudják készíteni. A javaslatban foglaltak megvalósítása nem követeli meg új hatósági eljárás lefolytatását, új hatósági hatáskör, új szakhatósági hatáskör telepítését sem, mert a meglévő SKV, KHV jóváhagyási, engedélyezési rendszerébe épülne bele. A szabályozás megvalósulásának viszont pozitív egészségi, környezeti és természeti hatása várható.

A környezeti hatásvizsgálat esetén is szükséges lenne a jogszabályban foglalt előírások tartalmi követelményeinek útmutatókban történő részletesebb kifejtésére, illetve megfelelő továbbképzésre, hogy a beruházók, tervezők, szakértők, engedélyező hatóságok pontosan ismerjék az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó módszertant, elvárásokat, kritériumokat.

8. Jogalkalmazást segítő javaslatok

A NÖSZTÉP projekt keretein belül elkészült az ökoszisztéma-alaptérkép, mely országos szintű felszínborítási térképként alapját képezi az ökoszisztéma szolgáltatások értékelésének. A bárki számára hozzáférhető és nagyfelbontású országos felszínborítási térkép felhasználható a projekt céljain túlmutató feladatokra is. Az ökoszisztéma-szolgáltatások térképezésekor az ökoszisztémák konkrét, adott földrajzi helyeken megjelenő előfordulásait tekintik ökoszisztémáknak, amik a térképezés kitűzött léptékében az ökotópoknak (élőhelyeknek) feleltethetők meg.

Az ökoszisztéma-alaptérkép négy fő funkciót lát el:

- bemutatja a magyarországi ökoszisztémák térbeli elterjedését;
- alapot biztosít az ökoszisztémák állapotának indikátorok segítségével történő térbeli bemutatásához;
- az ökoszisztéma-szolgáltatások minőségi és mennyiségi becsléséhez térképet és az indikátorok számításához térképi alapot szolgáltat;
- alapot biztosít a zöldinfrastruktúra jelenlegi állapotának, szerkezetének felméréséhez és a fejlesztések tervezéséhez.¹³¹

Az ökoszisztéma alaptérkép készítése során a készítők törekedtek szabad felhasználású szoftverek használatára, valamint szabadon elérhető adatbázisok beépítésére ott, ahol ez lehetséges volt. Tehát az

¹³¹ Összefoglaló jelentés a NÖSZTÉP projektelemről és az Ökoszisztéma-szolgáltatások elemzésének koncepciójáról: Agrárminisztérium Bp. 2021.09.24.

ökoszisztéma alaptérkép elkészítéséhez felhasznált adatok, adatbázisok, nyilvántartások adattartamának egy része bárki számára elérhető (pl.: ingatlan-nyilvántartás, MEPAR böngésző, Országos Erdőállomány Adattár, VIZEK). Amennyiben egy terv, program vagy beruházás ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatását kell értékelni, akkor a kiinduló adatbázisok, nyilvántartások, térképek a tervezők, szakértők számára való hozzáférését még szélesebb körben biztosítani kellene. További lépéseket kellene tenni a környezeti adatokhoz való hozzáféréshez biztosítása érdekében az Aarhusi Egyezmény, az ehhez kapcsolódó környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről szóló 2003/4/EK irányelv, valamint az Inspire irányelv és a végrehajtása érdekében hozott hazai jogszabályok alapján.¹³²

A hivatkozott jogi aktusok alapján, az egészséges környezethez való jog biztosítása, a jelen és a jövő generációk jogainak védelme érdekében garantálni kell a környezeti információk hozzáférhetőségéhez való jogot. Azon túlmenően, hogy kérés esetén a hatóságoknak rendelkezésre kell bocsátaniuk a környezeti információkat, a naprakész környezeti információ megfelelő áramlása érdekében kötelező rendszereket, adatbázisokat is létre kell hozni, amely a nyilvánosság számára megfelelően átlátható és hatékonyan hozzáférhető. A környezeti információkat a nyilvánosság számára fokozatosan bővülő körben hozzáférhetővé kell tenni, valamint aktív és módszeres terjesztése érdekében a számítógépes távközlés és/vagy az elektronikus technológiát is használni kell.

Mindezek alapján az ökoszisztéma-alaptérkép használata az SKV szerinti környezeti értékelés, illetve a KHV szerinti környezeti hatástanulmány készítésekor is javasolható. Továbbá amennyiben a terv, program vagy beruházás szintje, lehatárolása, elhelyezkedése, mérete, jellege szerint szükséges, más felszínborítási, vagy élőhelytérképek (pl.: ÁNÉR élőhelytérképek) is használhatók.

Az SKV és a KHV dokumentációk legtöbbször a beruházás által érintett védett természeti területeket, Natura 2000 területeket sorolják fel, a fentiek alapján azonban ezenkívül szükséges lenne a beruházással érintett élőhely-típusok, ökoszisztémák azonosítása és lehatárolása is. Természetesen a tervek, programok, beruházások szintjéhez, volumenéhez, nagyságrendjéhez igazodóan szükséges ezt az elvárást rögzíteni.

A valós környezeti állapot (helyzet) feltárását és a jogalkalmazást nagymértékben segítené, ha az SKV, illetve KHV tanulmányhoz csatolandó térképen nemcsak a védett természeti területek és Natura 2000 területek határát tüntetnék fel, hanem az ott található ökoszisztémákat, élőhely-típusokat, felszínborítást is. Az SKV és KHV dokumentációk elemzéséből az látható, hogy számos esetben már most is készül a terv, program, illetve beruházás kapcsán élőhelytérkép, azonban **ezen túlmenően bizonyos terveknel, beruházásoknál arra is szükség lenne, hogy az élőhelyek természetességének, állapotának felmérése, besorolása is megtörténjen**, hiszen a kutatások alapján kiderült, hogy minél természetközelibb, minél jobb állapotú egy élőhelytípus, annál kiemelkedőbb ökoszisztéma-szolgáltatást tud nyújtani. Egy országos, vagy megyei szintű fejlesztés esetében a meglévő élőhelytérképek használata javasolt. Például a META program (Magyarország Élőhelyeinek Térképi Adatbázisa)¹³³ részeként elkészült a hazai természetközeli növényzet állapotának pontos és teljeskörű felmérése, természetes növényzeti örökségünk tudományos értékelése, így rendelkezésre áll az ország nagy léptékű, aktuális élőhelytérképe és élőhely-adatbázisa. Azonban ezen túlmenően, adott esetben, a projekt méretétől függően az élőhelyek természetességi állapotának egyedi felmérése is szükséges lehet.

A terv, program, illetve beruházás megvalósítása révén adott esetben az élőhelytípusok természetességi állapotában bekövetkező változásokat is szükséges lenne elemezni, hogy az ennek következtében esetleg beálló ökoszisztéma-szolgáltatás változások becsülhetőek legyenek. Adott esetben egy-egy terv, program, illetve beruházás esetén az élőhelytérképeken túl, ökoszisztéma-szolgáltatás térkép készítése is indokolt lehet, amennyiben a meglévő, országos ökoszisztéma-alaptérkép léptéke nem megfelelő. A fentiekén túl, a terv, program, illetve tervezett beruházás által érintett

¹³² A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló; Aarhushban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről szóló 2001. évi LXXXI. törvény; a környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről szóló 2003/4/EK Irányelv; az Európai Közösségen belüli térinformációs infrastruktúra (INSPIRE) kialakításáról szóló 2007/2/EK irányelv; Kvt. 12. §, 48/G. §, 48/H. §, 49-51. §; Tvt. 67.§.

¹³³ https://www.novenyzetiterkep.hu/web/META_országos_adatok#attekintes

ökoszisztémákat veszélyeztető fő tényezőket is szükséges lenne összegyűjteni és elemezni, hogy láthatóvá váljon ezek ökoszisztéma állapotra gyakorolt hatása.

A terv, program, illetve beruházás megítélését nagyban befolyásolhatja, **ha a vizsgálat arra is kiterjed, hogy a megvalósítás következtében milyen változások állnak be az ökoszisztéma állapotában (ökoszisztémák egészsége, természetessége), az élőhelyek minőségében és ez miként hat az ökoszisztéma szolgáltató képességére, mert csak így ítéltethők meg az emberi jól-létre gyakorolt következmények.**

A tervek, programok, illetve beruházások vizsgálata során az élővilág-védelmi részben legtöbbször az élővilágra gyakorolt hatásokat mérik fel. A szakértői vizsgálatok következtetései leggyakrabban arra vonatkoznak, hogy a fajok, élőhelytípusok természetvédelmi helyzetében milyen változás következik be a terv, program, illetve beruházás megvalósítása által, az jelentősnek minősíthető-e, elviselhető-e az élővilág számára. **Azonban az elemzéseknek ki kellene térni arra is, hogy az élővilágot érő hatások következtében hogyan változnak az általuk nyújtott szolgáltatások (azaz ökoszisztéma-szolgáltatások), ezáltal a tanulmányokban megfogalmazott következtetések eljutnának az emberi jól-létre gyakorolt hatások szintjéig is (leszámítva bizonyos egészséghatásokat).** Ezen elvárás kapcsán is kiemelendő, hogy területnagyságtól, a beruházás bonyolultságtól függően eltérő típusú, részletezettségű vizsgálatokra, elemzésekre lehet szükség.

Amennyiben az egyes tervezett fejlesztések (legyen akár terv, program, vagy beruházás) Natura 2000 területekre várhatóan jelentős hatást gyakorolnak, akkor az SKV vagy a KHV önálló részeként vizsgálni kell a Natura 2000 területre gyakorolt hatásokat is. A Natura 2000 hatásbecslés a tervezett fejlesztés következtében a Natura 2000 terület kijelölése alapjául szolgáló fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetében bekövetkező változásokat vizsgálja, amely sok lényeges információt szolgáltat az ökoszisztéma-szolgáltatások értékeléséhez, azonban nem helyettesítheti azt, mert teljesen más a célja, vizsgálati módszere, fókusza, eredménye.

A vizsgálatok során a már eddig alkalmazott biodiverzitás-védelmi elemzéseken túl az ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt pozitív és negatív hatások értékelése körében célszerű az alábbi kulcskérdésekre is kitérni:

- Függ-e a terv, program, illetve beruházás valamilyen módon az ökoszisztéma-szolgáltatásoktól?
- Az ökoszisztéma-szolgáltatások kínálata hozzájárulhat-e a terv, program, illetve beruházás célkitűzéseikhez?
- A terv, program, illetve beruházás következtében felmerülhet-e az ökoszisztéma leromlása, ezáltal az ökoszisztéma-szolgáltatások minőségének és mennyiségének csökkenése?
- A terv, program, illetve beruházás során változik-e a földhasználat típusa, jellege olyan módon, amely befolyásolhatja az ökoszisztéma működését, ezáltal az ökoszisztéma-szolgáltatásokat?
- A terv, program, illetve beruházás károsítja-e az ökoszisztéma folyamatait és szolgáltatásait, különösen amelyekre a helyi közösségek támaszkodnak?
- Megváltoztatja-e a terv, program, illetve beruházás a táplálékláncot és a biomassza eloszlását az ökoszisztémán belül stb.?

A természetben zajló, az ökoszisztémák funkcionális működése által létrejövő folyamatok, összetett lépések egymásutánja alakítja ki az ökoszisztéma-szolgáltatásokat. A NÖSZTÉP projektben az előzetes prioritizálás során 12 ökoszisztéma-szolgáltatást¹³⁴ választottak ki, amelyeknek a jól-léti és gazdasági értékelése is megtörtént. A NÖSZTÉP projekt keretén belül kialakították a kiválasztott ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének és térképezésének módszertanát is, amelynek megfelelően egy négy szintű kaszkádrendszer mentén (ökoszisztémák állapota, potenciális szolgáltatás-nyújtó képesség, tényleges szolgáltatások és jól-lét) értékelték a kutatók az ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat természeti, társadalmi, valamint bizonyos esetekben gazdasági mutatók, indexek segítségével. **Szükséges**

¹³⁴ 1. Agrár-ökoszisztémákban termesztett növények, 2. Tenyésztett állatok és termékeik, 3. Növényi energiaforrások, 4. Szűrés/tisztítás/megkötés/akkumuláció az ökoszisztémák által, 5. Felszíni degradáció elleni védelem, 6. Hidrológiai ciklus és vízáramlás szabályozása, 7. Árvízi kockázat-csökkentés és csapadékvíz-gazdálkodás, 8. Állati beporzás, 9. Éghajlat-szabályozás az üvegházhatású gázok koncentrációjának csökkentésével, 10. Mikroklima szabályozás, 11. A természet rekreációs célú használata, 12. Örökség

megvizsgálni, hogy ha az egyes tervek, programok, illetve beruházások szintjén ugyanezt a 12 kiválasztott ökoszisztéma-szolgáltatást elemzik, akkor kimutathatóak-e az ökoszisztéma-szolgáltatások környezetre, természetre, illetve emberi jól-létre gyakorolt projekt szintű hatásai. A tervek, programok, illetve beruházások által ténylegesen igénybe vett ökoszisztéma-szolgáltatásokat sok tényező befolyásolhatja. Az ökoszisztéma-szolgáltatások koncepciójának rendkívül fontos eleme az ökoszisztémák és az ember kapcsolatának elemzése, mivel az ökoszisztéma-szolgáltatások egészen különböző természeti folyamatokhoz kötődnek, és a jól-lét különböző dimenzióira vannak hatással, ezért egy terv, program, illetve beruházás elfogadásakor, engedélyezésekor célszerű lenne az ökoszisztéma-szolgáltatások egyéni vagy társadalmi szinten érvényesülő hasznait is megjeleníteni, figyelembe venni.

Fentiek miatt – a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács szakmai álláspontjával egyetértve – javasoljuk, hogy a mai gyakorlatnál alaposabb, körültekintőbb és mélyebb szakmai megalapozottsággal készüljenek környezeti vizsgálatok (pl.: stratégiai környezeti vizsgálat, környezeti hatásvizsgálat, klímaközpontú reziliencia vizsgálat) az adott döntés hosszú távú, a nemzeti erőforrásokra gyakorolt hatásairól, mely vizsgálati dokumentumok így egyben „fenntarthatósági vizsgálatot” is jelenthetnek. Az említett vizsgálati dokumentumok funkcionalitását, hitelességét és hatásosságát helyre kellene állítani és ezeket a vizsgálatokat érdemben, megfelelő időben, valóban a döntéshozatal tényleges részeként kellene elvégezni. A hatásvizsgálati eljárások mélysége és bonyolultsága (és ez által költsége) igazodjon a döntés lehetséges hosszú távú hatásainak mértékéhez, súlyához.

Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének SKV, illetve KHV eljárásokban való mélyebb figyelembe vétele a várható jelentős hatás alaposabb megítélését teszi lehetővé, a környezeti értékelés valamint a környezeti hatástanulmány minőségi javulásához járul hozzá.

9. Összefoglalás

Az eddigieket összefoglalva megállapítható, hogy az Alaptörvény által előírt biodiverzitás-védelmi, illetve a nemzet közös örökségének jövő nemzedékek számára történő megőrzése érdekében előírt rendelkezések teljesítéséhez további lépésekre van szükség. A Tvt. által előírt kötelezettségnek – miszerint az ökoszisztémák és ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének eredményét az egyes stratégiai tervdokumentumok megvalósítása során figyelembe kell venni, valamint a környezeti hatásvizsgálatnak magába kell foglalnia többek között az ökoszisztéma-szolgáltatás felmérésének eredményét is – csak úgy lehet eleget tenni, ha az erre vonatkozó részletszabályok pontosításra kerülnek, illetve jogalkalmazást segítő gyakorlati útmutató készül, hogy élni és ne visszaélni tudjunk a természet adta lehetőségeinkkel.

Ezek alapján a következőket javasolnám mind az SKV, illetve a KHV jogszabályi rendelkezéseinek kiegészítését, mind pedig a gyakorlati jogalkalmazás továbbfejlesztését illetően:

- A természeti erőforrások, ökoszisztémák, ökoszisztéma-szolgáltatások felmérése szükséges az SKV, illetve a KHV eljárás által érintett hatásterületen.
- Az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésére vonatkozó konkrét szempontokat be kell építeni az SKV eljárásba a várható jelentős hatás megállapítása során.
- Az SKV környezeti értékelés általános tartalmi követelményeit ki kell egészíteni a természeti erőforrások, ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatásokra gyakorolt hatások megfelelő feltárásával, értékelésével.
- A természeti erőforrások, ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatások túlzott igénybevételére irányuló tervek, beruházások kiszűrésére vonatkozó szempontokat kell a jogszabályokba, útmutatókba építeni.
- A környezetet érő várható hatások előrejelzését ki kell egészíteni a természeti (ökológiai) rendszerek és a biodiverzitás által nyújtott szolgáltatásokra gyakorolt hatások vizsgálatával.
- A KHV eljáráshoz szükséges megalapozó információk összegyűjtése és értékelés során a beruházási területen található ökoszisztémák, élőhelytípusok és jellemző ökoszisztéma-szolgáltatások, illetve a beruházás által azokra gyakorolt hatások felmérése és ismertetése ajánlatos.

- A KHV szerinti előzetes vizsgálati dokumentáció és a konzultációs kérelem tartalmi követelményei közé be kell építeni a területen jellemző ökoszisztémákra, illetve a terület által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatások ismertetését.
- A környezeti hatásvizsgálat szükségességének eldöntése során a terület által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások igénybevételnek nagyságát is figyelembe kell venni.
- A KHV eljárás során a várható környezeti hatások jellemzőit ki kell egészíteni az ökoszisztéma-szolgáltatásokat érő kedvezőtlen vagy zavaró hatások mértékének vizsgálatával.
- A környezeti hatástanulmány tartalmi elemei közé szükséges beépíteni a természeti erőforrások, ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatások funkciójában bekövetkező változások, illetve a természeti erőforrások, ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatások pótolhatóságának vizsgálatát.
- Az ökoszisztéma-szolgáltatások nem országos szintű, hanem konkrét terv-, illetve beruházástípusokhoz igazodó léptékű vizsgálat, értékelés egységes módszertanának kidolgozása szükséges, alkalmazási útmutató készítése és joggyakorlat-gyűjtemény összeállítása javasolt.
- Javasolható az ökoszisztéma-alaptérkép, élőhelytérkép használata az SKV szerinti környezeti értékelés, illetve a KHV szerinti környezeti hatástanulmány készítésekor.
- Ajánlható bizonyos esetekben egy-egy terv, program, illetve beruházás esetén az élőhelytérképeken túl, egyedi ökoszisztéma-szolgáltatás térkép készítése, az ökoszisztémákat veszélyeztető fő tényezők összegyűjtése.
- Egy terv, program, illetve beruházás elfogadásakor, engedélyezésekor célszerű lenne az ökoszisztéma-szolgáltatások egyéni vagy társadalmi szinten érvényesülő hasznait is megjeleníteni, figyelembe venni.

Meggyőződésem, hogy a javaslatok felhasználásával jobban érvényre juttatható az ökoszisztéma-alapú gondolkodás tervezési, engedélyezési rendszerbe való beépülése, amely jelentősen javíthatja hazánk környezeti, természeti állapotát, továbbá hozzájárulhat az emberi jól-lét, illetve a jövő nemzedékek megfelelő szintű szükségleteinek biztosításához, mindezekon keresztül az Alaptörvény P) cikkében foglalt államcél megvalósításához.

Budapest, 2022. december 5.

Dr. Bándi Gyula
a jövő nemzedékek szószólója